

Treball de fi de grau

Títol

**Les ràdios comunitàries a Catalunya durant el període
2014-2015**

Autor/a

Laura Valls Panadero

Tutor/a

Maria Corominas Piulats

Departament	Departament de Mitjans, Comunicació i Cultura
Grau	Periodisme
Tipus de TFG	Recerca
Data	02/06/2015

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Les ràdios comunitàries a Catalunya durant el període 2014-2015		
Castellà:	Las radios comunitarias en Cataluña en el periodo 2014-2015		
Anglès:	Community radios in Catalonia in the period between 2014 and 2015		
Autor/a:	Laura Valls Panadero		
Tutor/a:	Maria Corominas Piulats		
Curs:	2014-2015	Grau:	Periodisme

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Catalunya, ràdios, comunitàries
Castellà:	Cataluña, radios, comunitarias
Anglès:	Catalonia, radios, community

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Aquest treball de recerca descriu la situació de les ràdios comunitàries catalanes al període 2014-2015: quantes n'hi ha, on es troben, quin tipus de continguts ofereixen a la seva programació, com es financen o quina relació estableixen amb la (falta de) legislació vigent. Els resultats permeten observar la diversitat de projectes comunitaris, però també establir subgrups d'emissores amb característiques compartides.
Castellà:	Este trabajo de investigación describe la situación de las radios comunitarias catalanas en el periodo 2014-2015: cuántas hay, dónde se encuentran, qué tipo de contenido ofrecen en su programación, cómo se financian o qué relación establecen con la (falta de) legislación vigente. Los resultados permiten observar la diversidad de proyectos comunitarios, pero también establecer subgrupos de emisoras con características compartidas.
Anglès:	This research work describes the situation of community radios from Catalonia in the period between 2014 and 2015. It describes how many radios are there, where are they, which kind of content do they offer, how they are financed or their relationship with the current legislation (or with the lack of legislation). The results let us see the variety of community projects, but they also let us establish subgroups of radio stations with shared characteristics.

Compromís d'obra original*

L'ESTUDIANT QUE PRESENTA AQUEST TREBALL DECLARA QUE:

1. Aquest treball és original i no està plagiat, en part o totalment
2. Les fonts han estat convenientment citades i referenciades
3. Aquest treball no s'ha presentat prèviament a aquesta Universitat o d'altres

I perquè així consti, afegeix a aquesta plana el seu nom i cognoms i el signa:

Laura Valls Panadero

*Aquest full s'ha d'imprimir i lliurar en mà al tutor abans la presentació oral

Índex

Introducció	2
I. Presentació i justificació	2
II. Objecte d'estudi	4
III. Objectius	7
IV. Preguntes de recerca	8
V. Metodologia	9
VI. Marc teòric	14
Anàlisi de les emissores	20
I. Definició, localització i característiques	20
II. Objectius i programació	22
III. Participació	27
IV. Finançament	30
V. Regulació	32
VI. Relació als criteris de ràdio comunitària segons l'AMARC	36
Conclusions	39
Bibliografia	42
Agraïments	46

Introducció

I.

Presentació i justificació

A Catalunya, a la dècada dels anys setanta i després de la fi de la dictadura, va néixer un tipus d'emissores de ràdio com a alternativa al mapa comunicatiu establert a la Transició. Aquestes noves emissores servien com a eina d'expressió als grups minoritaris que quedaven al marge del sistema comunicatiu predominant. Actualment, aquestes emissores segueixen sent vigents, i tot i que amb l'arribada de les noves tecnologies ja no tinguin el mateix pes com als inicis, continuen funcionant com a eina important de comunicació als espais d'activisme social, especialment en l'àmbit local, on dinamitzen la participació ciutadana (García García, 2013).

Existeix una àmplia discussió sobre la manera d'anomenar aquest tipus de mitjans de comunicació, tan per part dels actors que les integren (especialment des de les pròpies emissores), així com per part dels autors que estudien la temàtica. Alguns parlen de ràdios lliures, ràdios comunitàries, ràdios del tercer sector, ràdios alternatives, mitjans de comunicació dels moviments socials (Dowing, 2010) o nanomitjans de comunicació¹ (Downing, 2010) fent referència a que són mitjans a petita escala en front dels grans, que dominen el mercat de la comunicació. En aquest sentit, un dels punts clau d'aquest tipus d'experiències radiofòniques recau en el fet de ser de petites dimensions, o per a la comunitat; els seus missatges no tindrien sentit en un mitjà de comunicació de masses sinó, pel contrari, serveixen per atorgar veu a aquells que no en disposen en espais més amplis. Així doncs, una ràdio comunitària arriba on no hi pot arribar cap altra emissora, creant el seu propi canal, des de la comunitat i per a la comunitat.

Quant a la denominació per aquest treball, s'ha optat per utilitzar el terme "ràdio comunitària" i no d'altres perquè és el més utilitzat a nivell internacional, tan pel que fa a organismes com la ONU, la UNESCO, el el Consell d'Europa de la UE²; per entitats com el Community Media Forum Euro-

---

¹ Dowling (2010) defineix els nanomitjans de comunicació com a "mitjans en escala petita, típicament funcionant amb un pressupost mínim o inexistent".

² Comitè de Ministres, Consell d'Europa (2009) "Declaration of the Committee of Ministers on the role of community media in promoting social cohesion and intercultural dialogue"

pe i l'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC)³, com per part de la comunitat científica⁴.

Ana Tamarit (2012) explica que els mitjans comunitaris es construeixen com l'escenari ideal per al debat públic i la deliberació de les persones en una comunitat. Aquest escenari “es contraposa a l'espai de debat públic que s'aconsegueix a través de les empreses d'informació”; és, per tant, un espai únic per desenvolupar un pensament alternatiu a dels mitjans de comunicació dominants. L'autora també parla de l'“altra informació” per fer referència a la informació no majoritària, la independent, i senyala que és aquesta la que apareix o “hauria d'aparèixer” als mitjans comunitaris. Així doncs, la ràdio comunitària es crea amb la intenció que existeixi un grup de comunicació que expliqui les coses de manera diferent, i que es distanciï dels continguts i la informació homogènia que hi ha a la resta dels mitjans de comunicació. És a dir, per contrarestar la mirada de la realitat que el poder consigna com a pròpia; crear una altra realitat (Tamarit, 2012)⁵.

Les ràdios comunitàries conviuen amb la resta de mitjans de comunicació d'una forma molt més invisible, sense que hi hagi registres oficials⁶ i fora del marc regulador, com s'explica més endavant. Aquest fet provoca alhora que aquestes emissores siguin heterogènies i difícils de classificar.

En aquest treball s'ha cregut convenient estudiar el conjunt de ràdios comunitàries catalanes, amb l'objectiu de saber a quins interessos responen, com s'organitzen, com es financen, o si es senten còmodes sense un marc legal complet. L'estudi pretén crear un registre amb tota la informació possible respecte aquest tipus de ràdios com no s'ha fet fins ara per tal d'aprofundir en la realitat d'aquest petit sector dins el marc de les polítiques de comunicació.

---

³ AMARC (2010) Principios para garantizar la diversidad y el pluralismo en la radiodifusión y los servicios de comunicación audiovisual.

⁴ Alguns dels autors que estudien els mitjans de comunicació comunitaris, i els quals s'han utilitzat com a referència per aquest treball alhora de definir l'objecte d'estudi són Alejandro Barranquero, Ana Tamarit, Carme Mayugo, Chiara Baeza, Javier García García, Laura Bergés, Luciana Fleischman, Núria Reguero, o Marcelo Martínez, entre d'altres.

⁵ Tamarit, A. (2012). Las radios comunitarias: entre el compromiso y el espejismo de lo alternativo dins Martínez, M.; Mayugo, C; Tamarit, A. (2012): Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina. Editorial Fragua. p. 39, 46

⁶ La Direcció General de Mitjans de Comunicació, l'abril de 2015, ha confirmat a través de la bústia electrònica, en resposta a una pregunta plantejada específicament per aquest treball de recerca, que no existeix un registre oficial de ràdios comunitàries a Catalunya.

L'objecte d'estudi d'aquest treball són les ràdios comunitàries existents a Catalunya durant el període 2014-2015.

Com ja s'ha esmentat, una de les problemàtiques que es troba és la barreja de conceptes i de denominacions en el camp dels mitjans de comunicació comunitaris. Un dels elements centrals és el concepte de "comunitat". En aquest estudi es parla de comunitat per fer referència a un "grup social que es caracteritza generalment per un vincle territorial i de convivència o per una afinitat d'interessos i de conviccions ideològiques" (DIEC, 2015). En termes acadèmics, s'ha decidit seguir la línia dels autors Marcelo Martínez, Carme Mayugo i Ana Tamarit (2012), que identifica el concepte de comunitat amb l'esdevenir dels mitjans comunitaris⁷. Aquesta associació implica una relació necessària entre les ràdios comunitàries i la comunitat que les integra o les forma.

D'altra banda, es creu pertinent assenyalar que cada comunitat té una naturalesa diferent, i que no totes les comunitats responen a un mateix patró. "La diversitat, en tant que pluralitat i diferència, és una experiència comú i definitiva tant en l'àmbit de la Comunitat com en Comunicació" (Martínez, 2012). Així, quan parlem de comunitat ens referim a qualsevol dels col·lectius que integren una ràdio comunitària, amb cada una de les seves formes diverses.

Un altre dels conceptes claus és el de "tercer sector" (de la comunicació, radiofònic, audiovisual...). Diversos autors⁸ i institucions⁹ utilitzen l'expressió "tercer sector" per denominar el camp que no és ni públic ni comercial, definint-se a partir de la doble negació (García García, 2013)¹⁰. D'aquesta manera, es classifiquen les activitats de la societat en tres sectors: el sector públic o institucional, el sector privat comercial o mercantil i el sector privat no lucratiu o tercer sector. Per a aquest estudi s'ha utilitzat aquest concepte per a fer referència al camp on participen les emissores que pertanyen a l'objecte d'estudi. És a dir, les ràdios comunitàries formen part del tercer sector de la comunicació (català, espanyol, europeu, mundial).

---

⁷ Martínez, Marcelo (2012). Comunidad y Comunicación: voces y prácticas para la diversidad (p. 25) dins Martínez, M.; Mayugo, C; Tamartit, A. (2012): Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina. Editorial Fragua. p.25

⁸ L'autora Chiara Sáez utilitza l'expressió "tercer sector" per donar en la seva tesi doctoral. - Sáez Baeza, Chiara (2008): Tercer sector de la comunicación. Teoría y praxis de la televisión alternativa. Los casos de España, Estados Unidos y Venezuela

⁹ Comissió d'Educació i Cultura de la UE (2008): Informe sobre los medios del tercer sector de la comunicación (TSC)

¹⁰ García García, Javier (2013). Transformaciones en el Tercer Sector: el caso de las radios comunitarias en España

En tercer lloc, i com a aspecte principal a tenir en compte, una de les problemàtiques que planteja la delimitació de l'objecte d'estudi és la falta d'acord en la utilització dels conceptes quan es parla d'emissores de ràdio comunitàries. La categoria de "ràdio comunitària" pot representar un sinònim de ràdio lliure, ràdio alternativa, ràdio social, ràdio del tercer sector, o ràdio pirata, entre d'altres, però en cada una de les denominacions es poden produir matisos referents al concepte, depenent de la forma com s'abordi la temàtica, la veu emissora, etc.

En aquest treball s'utilitzarà el terme "ràdio comunitària" per a referir-nos al tipus d'emissora que volem estudiar. Per acotar la terminologia, agafem la definició que en fa l'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC), el referent internacional, que agrupa prop de 4.000 membres i associats en més de 130 països (2013)¹¹. L'AMARC defineix les ràdios comunitàries com "actors privats que tenen una finalitat social i es caracteritzen per ser gestionades per organitzacions socials de tipus divers sense afany de lucre. La seva característica fonamental és la participació de la comunitat tant en la propietat del mitjà de comunicació com en la programació, administració, operació, finançament i avaluació. Es tracta de mitjans independents i no governamentals, que no realitzen proselitisme religiós ni són de propietat o està controlats o vinculats a partits polítics o empreses comercials." (AMARC, 2010).

Finalment, és necessari parlar de la idea de ràdio lliure en relació amb l'objecte d'estudi d'aquesta recerca, les ràdios comunitàries. L'autor Javier García García (2013) engloba els conceptes de "ràdio lliure" i "ràdio comunitària" a l'hora d'estudiar-los: "Hi ha ràdios que utilitzen indistintament ambdós termes per definir-se mentre que altres emissores entenen que són dos tipologies diferents. (...) s'ha optat per analitzar-les de forma conjunta com un tipus de pràctica dins el tercer sector de la comunicació"¹².

En aquest estudi, de la mateixa manera que ho fa García García (2013), es tracten les dues categories com a ràdios no lucratives i que formen part de les experiències radiofòniques del tercer sector de la comunicació; tanmateix, els dos conceptes no s'utilitzen com a sinònims. El fet que no hi hagi consonància en l'utilització i aplicació dels termes implica necessàriament que es pugui parlar, des de les diverses publicacions científiques a les pròpies emissores, del mateix concepte amb noms diferents. Per aquest motiu s'ha optat per treballar amb les dues modalitats (ràdio lliure

---

¹¹ AMARC (2013): Anual Report 2012-2013

¹² García García, Javier (2013). "Transformaciones en el Tercer Sector: el caso de las radios comunitarias en España". En: *adComunica*. Castelló: Asociación para el Desarrollo de la Comunicación adComunica, Universidad Complutense de Madrid y Universitat Jaume I (p. 115).

i ràdio comunitària) i determinar, a partir de la informació recopilada en relació a la definició realitzada per l'AMARC, si una ràdio lliure és, a la vegada, comunitària¹³.

Aclarir també que s'ha decidit acotar l'objecte d'estudi a aquelles ràdios que operen per FM i dins l'àmbit català, i excloure les ràdios que operen a través d'internet o ràdios *on-line* i en altres Comunitats Autònomes de l'estat espanyol pel fet que responen a condicions diferents a nivell tècnic i/o legal. Per tant, l'objecte d'estudi d'aquest treball són les ràdios comunitàries catalanes que emeten per FM.

---

¹³ Seguint aquest plantejament, una ràdio que s'auto-denomini com a lliure podrà ser també comunitària sempre i quan respongui als criteris establerts en la definició que realitza l'organització AMARC, descrits anteriorment en aquest apartat.

A l'hora d'estudiar les ràdios comunitàries catalanes que emeten per fm, s'han determinat els següents objectius:

- La primera finalitat és la de saber quantes ràdios comunitàries catalanes emeten per fm, quines són i on es troben. A l'abril de 2015 no hi ha cap registre oficial on hi apareguin específicament les ràdios comunitàries, i els que existeixen, com el Mapa de Mitjans de Catalunya, elaborat pel Laboratori de Periodisme i Comunicació per a la Ciutadania Plural (labcompública.info) no reflecteixen totes les ràdios comunitàries que hi ha actualment (2015) al territori (a través de diversos directoris digitals¹⁴ s'han detectat diverses emissores que no reflectides al web de la Federació).
- El segon objectiu és el de saber com es defineix cada una de les ràdios i quins són els objectius que les impulsen. En aquest sentit, és interessant conèixer, en cada cas, quines han estat les motivacions individuals o col·lectives que han inspirat el procés de creació d'una ràdio comunitària, així com la finalitat en sí mateixa, és a dir, la causa social, política o cultural que dóna sentit a l'existència del mitjà de comunicació.
- El tercer lloc es vol conèixer el tipus de continguts que ofereix cada emissora. És per això s'observarà cada graella de programació.
- En quart punt que interessa estudiar és la participació amb què compta cada una de les emissores, especialment amb allò que fa referència a la comunitat. En altres paraules, volem saber en quina mesura la comunitat té el control del mitjà, tant pel que fa a la propietat com als continguts.
- Un altre dels objectius és el de conèixer les vies de finançament de les ràdios comunitàries catalanes. S'estudiarà si compten amb ajudes o subvencions públiques, si reben donacions, si tenen socis, si tenen publicitat o no (i si és que entenen, amb quina modalitat), etc.
- La sisena finalitat és la de conèixer la posició de les ràdios comunitàries en relació al marc legal. Es vol saber si existeix una opinió unificada respecte a la demanda de polítiques públiques pel que fa a l'obtenció de llicències d'emissió, o si han tingut algun problema amb l'administració i/o amb empreses privades pel fet d'actuar sense regulació.
- Finalment, es vol determinar si les ràdios comunitàries catalanes segueixen els criteris establerts per l'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC)¹⁵, utilitzada en aquest treball com a referència per a definir el concepte de ràdio comunitària. D'aquesta manera, l'auto-denominació pròpia de cada mitjà es posarà en relació a la definició que fixa l'AMARC per a determinar si pot considerar-se com a emissora comunitària.

---

¹⁴ Veure apartat "Metodologia"

¹⁵ Definició desplegada a l'apartat "Objecte d'estudi"

IV.

Preguntes de recerca

Després de plantejar els objectius d'estudi, s'estableixen les preguntes de recerca:

1. En quins municipis operen?
2. Com es defineixen a elles mateixes?
3. Quins són els objectius o finalitats de les ràdios comunitàries?
4. Quin tipus de continguts ofereixen?
5. De quina manera participa la comunitat en cada una de les emissores?
6. Com es financen?
7. Quina és la posició de les ràdios comunitàries en relació a la (falta de) regulació actual?
8. Tenen cabuda cada una de les ràdios en la definició fixada per l'AMARC?

A partir de l'objecte d'estudi explicat al punt anterior i per a complir els objectius plantejats, s'ha dividit el treball en tres parts diferenciades.

En primer lloc s'ha elaborat un marc teòric amb tota la informació referent a les ràdios comunitàries i els diversos estudis que s'han fet sobre la matèria. Per desenvolupar aquesta part s'ha fet una revisió documental de la bibliografia relacionada amb l'estudi de les ràdios comunitàries als àmbits català i espanyol. A causa de la barreja de conceptes i al fet que cada autor utilitza una terminologia diferent, s'han donat per vàlids tots aquells articles que parlessin de ràdios comunitàries, ràdios del tercer sector i ràdios lliures, sempre i quan ho fessin d'acord amb els criteris establerts en l'apartat "Objecte d'estudi". La lectura bibliogràfica ha servit en aquest treball per a conèixer la història, la regulació i el context actual de les ràdios comunitàries en el marc de les polítiques de comunicació a nivell català, espanyol i europeu. Alhora, ha permès conèixer, seguir i aprofundir en les línies de treball d'alguns investigadors com Javier García García (2013), Núria Reguero (2009, 2011), Chiara Sáez (2009, 2011) o Laura Bergés (2012), entre d'altres i entitats com AMARC (2010), i institucions públiques com la Unió Europea (Consell d'Europa, 2009).

En segon lloc hi trobem la part pràctica. Com ja s'ha explicat, aquest estudi consisteix a conèixer en profunditat la realitat de les ràdios comunitàries a Catalunya en el període 2014-2015: on estan ubicades, de qui depenen, quina mena de continguts ofereixen, com es financen, en quina mesura hi ha participació de la comunitat, etc. Per fer-ho, s'ha realitzat, com a primer pas, un rastreig de directoris relacionats amb la ràdio comunitària on hi pogués haver informació sobre les diverses emissores que operen a Catalunya. Aquesta recollida d'informació s'ha realitzat entre els mesos de febrer i març de 2015. Els directoris consultats han estat els següents:

- Mapa de Mitjans de Catalunya - labcompública.info: Elaborat pel Laboratori de Periodisme i Comunicació per a la Ciutadania Plural, el Mapa de Mitjans de Catalunya inclou un llistat de mitjans que operen dins el territori, ordenat per comarques. Al no haver una categoria específica de ràdios comunitàries s'ha realitzat una revisió de cada comarca. En aquest directori s'han localitzat les emissores Boca Ràdio i Ona de Sants-Montjuïc al Barcelonès i Ràdio Despi al Baix Llobregat.
- *Guía de la Radio* - guiadelaradio.com: Luís Segarra dirigeix aquest lloc web amb voluntat de divulgar continguts relacionats amb el món de la ràdio. El portal conté un llistat de les emissores que operen a l'estat espanyol, ordenades per províncies. Per a localitzar les ràdios comunitàries s'ha realitzat un rastreig de totes les ràdios de les quatre províncies de Catalunya que apareixen en aquest directori, que inclou qualsevol tipus d'emissora. Després del procés de selecció, s'ha localitzat les emissores, Boca Ràdio, Can 10 FM, Contrabanda FM, Ona de Sants-Mont-

juïc, Radar FM, Radio Bala, Radio Bronka, Ràdio Pinsania i Ràdio RSK a la província de Barcelona i Ràdio 90 a la província de Girona.

- Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya - radioslliures.info: L'entitat es dedica a donar suport a les ràdios que en vulguin formar part. A Catalunya hi ha sis ràdios coordinades, que apareixen a la pàgina web: Contrabanda FM, Ràdio Bala, Ràdio Linea IV, Ràdio Bronka, Ràdio Pica i Ràdio RSK.
- Red de Medios Comunitarios (ReMC) - medioscomunitarios.net: La ReMC, d'abast estatal, compta amb el llistat de mitjans associats a l'entitat. En aquest cas, però, no hi consta cap emissora catalana que emeti per fm.
- Alasbarricadas.org: Aquest blog proper a l'ideologia anarquista conté un directori on hi consten les ràdios que formen part de la Coordinadora de Ràdios Lliures (Contrabanda FM, Ràdio Bala, Ràdio Linea IV, Ràdio Bronka, Ràdio Pica i Ràdio RSK), així com d'altres emissores: Ràdio 90, Ràdio Trama, Ràdio Pinsania i Ona Sants-Montjuïc. També s'inclouen en aquesta llista emissores com Ràdio Kaos o Post Scriptum Ràdio, que emeten a través d'internet, tot i que actualment (2015) estan inoperatives.

Per determinar les ràdios que formen part d'aquesta primera selecció s'han observat els llocs web de cada una de les ràdios, especialment els apartats com ara *Qui som*, *La Ràdio* o *Història*. Les ràdios que s'han establert com a objecte d'estudi es defineixen a elles mateixes en la seva pàgina web com a "no lucratives", "comunitàries", "del tercer sector" o "lliures". El procés de rastreig s'ha realitzat entre els mesos de febrer i març de 2015. D'aquesta manera, s'han detectat un total de 13 ràdios:

1. Boca Ràdio - Barcelona (districte d'Horta-Guinardó) - 90.1 fm
2. Can 10 FM - Sabadell - 91.8 fm
3. Contrabanda FM - Barcelona - 91.4 fm
4. Ona de Sants-Montjuïc - Barcelona (districte de Sants-Montjuïc) - 94.6 fm
5. Radar FM - Rubí - 106.8 fm
6. Ràdio 90 - Olot - 101.4 fm
7. Ràdio Bala - Manresa - 106.4 fm
8. Ràdio Bronka - Barcelona (Les Roquetes, Nou Barris) - 104.5 fm
9. Ràdio Despí - Sant Joan Despí - 107.2 fm
10. Radio Linea IV - Barcelona (districte de Nou Barris) - 103.9 fm
11. Ràdio Pinsania - Berga - 90.6 fm
12. Ràdio RSK - Barcelona (districte de Nou Barris) - 107.1 fm
13. Ràdio Trama - Sabadell - 91.4 fm

Estudi de les ràdios

Per analitzar i aprofundir en la realitat de les ràdios comunitàries catalanes (i per establir si realment responen als criteris¹⁶ que determinen si una ràdio és o no comunitària), s'han realitzat diverses entrevistes als responsables de les emissores entre els mesos de març i maig de 2015. De les tretze ràdios que s'ha localitzat en primera instància, s'ha pogut establir contacte amb nou¹⁷, de les quals finalment s'ha entrevistat a vuit persones¹⁸:

1. David Navarro, coordinador de Boca Ràdio
2. Juanjo Colmena, director de Can 10 FM
3. Nacho Martín, membre de la comissió de programació de Contrabanda FM
4. Germà Bustamante, director d'Ona de Sants-Montjuïc
5. Eduard Figueras, membre de Radar FM
6. Xavier Baca (director), Àngel Serrat (subdirector), Josep Cuela (cap de programes) i Rosa Sans (membre) de Ràdio 90
7. Victòria¹⁹, membre de Radio Línea IV
8. Jordi Vall, membre de Ràdio Pinsania

També s'ha entrevistat a Luís Segarra, periodista i responsable de *Guía de la Radio*, al qual s'ha realitzat una entrevista per via del correu electrònic, el maig de 2015.

L'objectiu de les entrevistes és el de donar resposta a les preguntes de recerca. Així, s'ha elaborat un model d'entrevista que consta de cinc blocs que plantegen totes aquelles qüestions relacionades amb els objectius d'aquest treball.

- El primer bloc tracta sobre la ràdio. En aquest punt es pretén que la ràdio s'auto-defineixi, que expliqui els motius que han motivat el sorgiment del projecte radiofònic i els seus objectius.

---

¹⁶ Veure apartat "Objecte d'estudi"

¹⁷ Moltes de les ràdios amb les que s'ha intentat contactar (Can 10 FM, Radar FM, Ràdio 90, Ràdio Bala, Ràdio Bronka, Ràdio RSK i Ràdio Trama) opten per no publicar dades de contacte com el telèfon o la direcció al seu lloc web. Les vies de contacte principals han estat el correu electrònic o les xarxes socials com a pas previ a la realització d'una entrevista telefònica o presencial.

¹⁸ El càrrec de les persones entrevistades ha estat proporcionat per cada una d'elles. En tots els casos, són membres amb responsabilitat en la gestió del mitjà de comunicació i la presa de decisions.

¹⁹ Victòria ha explicat, en l'entrevista realitzada en motiu d'aquest treball de recerca, que els membres de Radio Línea IV prefereixen no revelar el nom complet i mantenir-se en l'anonimat.

- El segon apartat analitza els continguts de la ràdio, així com la participació que realitza la comunitat tant pel que fa a l'elaboració de continguts com a nivell de debat ciutadà.
- El tercer punt estudia el model de finançament que té cada una de les emissores, és a dir, si té socis que paguen una quota, si organitza actes o activitats per recaptar fons, si rep subvencions, ajudes o donacions, etc..
- El quart bloc fa referència al marc legislatiu vigent i a les perspectives de canvi que pugui tenir cada un dels actors entrevistats, alhora que deixa espai a l'opinió de cada mitjà en relació a les polítiques de comunicació vigents en matèria de ràdios comunitàries.
- Per últim, juntament amb l'entrevistat/da, es contraposa la definició que fa l'AMARC de ràdio comunitària, establert com a criteri de referència en el desenvolupament d'aquest estudi, amb el model de ràdio en cada cas. L'objectiu d'aquest últim apartat és el de reflexionar sobre el paper de la ràdio entrevistada en relació a la definició de ràdio comunitària realitzada per aquesta institució internacional.

Model d'entrevista

1. Definició
  1. Com us auto-definiu?
  2. Com es va crear la ràdio?
  3. Quins són els vostres objectius?
2. Continguts
  1. Quins continguts oferiu?
  2. Compteu amb participació ciutadana? Com?
3. Finançament
  1. Com us financeu?
  2. Teniu publicitat?
  3. Teniu alguna mena de retribució econòmica?
4. Regulació
  1. Actualment les ràdios comunitàries no estan regulades, tot i que la legislació ho preveu en termes generals. Quina opinió teniu respecte el tema de les llicències d'emissió? Us agradaria tenir-ne?
  2. Heu tingut algun problema legal pel fet de no tenir freqüència adjudicada?
5. L'AMARC (2010) estableix els següents criteris per determinar que una ràdio sigui comunitària:
  - a) és un actor privat, b) té una finalitat social, c) està gestionada per organitzacions socials diverses, d) no té afany de lucre, e) la comunitat participa tant en la propietat del mitjà com en la programació, operació, administració, finançament i avaluació i f) és un mitjà independent de

grups religiosos, partits polítics o empreses privades comercials. Considereu que encaixeu amb aquesta descripció de ràdio comunitària?

Tradicionalment, tal i com assenyala García García (2013) la ciutadania ha estat buscant de forma constant els seus propis espais de comunicació al marge de les institucions públiques i dels governs. Els darrers anys, amb l'arribada d'Internet i les xarxes socials, la participació ciutadana ha cobrat una especial intensitat, però ja a les darreres dècades del segle XX trobàvem dins el territori català nombroses experiències que posaven de manifest quines eren les necessitats de comunicació dels diferents grups socials. Una d'aquestes experiències és la de les ràdios lliures i comunitàries, amb una història paral·lela a la de la democràcia espanyola (García García, 2013).

Catalunya té una llarga tradició en formes de comunicació alternatives que ja s'observen a finals de la dictadura franquista. Malgrat que el fenomen hagi implicat a tot l'estat espanyol, Catalunya ha destacat des del principi, tant per la quantitat d'experiències com pels trets innovadors. (Fleischman, Reguero, Sáez, 2009).

Moragas (1988) diu que les ràdios lliures²⁰ “faran possible un debat social ampli sobre la llibertat d'expressió i faran evident la necessitat d'articular els projectes polítics i els projectes comunicatius”, però que a la vegada “l'espontaneïtat i el voluntarisme emissor han estat insuficients per a la consolidació d'aquestes experiències”.

Context històric

a) Anys de transició i primeres emissores comunitàries a Catalunya

Amb la mort de Franco el 1975 es posa punt i final a 40 anys de censura i restricció a l'exercici dels drets fonamentals. És a partir de llavors quan poden començar a aflorar les diferents iniciatives comunicatives de la ciutadania.

Quan es va aprovar la constitució de l'any 1978 tan sols hi havia un centenar de ràdios al conjunt de l'Estat, incloent-hi les ràdios públiques i les comercials (García García, 2013). Amb el Plan Técnico Transitorio del Servicio Público de Radiodifusión Sonora en Frecuencia Modulada del 1979 (BOE-A-1979-14372) es van començar a adjudicar més freqüències per a aquests dos grups, i les ràdios comunitàries van néixer en aquest mateix període, però d'una forma indepen-

---

²⁰ En aquest treball, interessa conèixer el context històric de les ràdios, tant lliures com comunitàries, perquè han experimentat el mateix procés, en paral·lel. Veure relació entre ràdios comunitàries i ràdios lliures a l'apartat “Objecte d'estudi”.

dent, i tenint com a referent el moviment nascut a França i Itàlia amb el nom de “ràdios lliures” (Bassets, 1981).

Segons els autors Corominas i Moragas (1988), citats per Josep Àngel Guimerà (2004), el context en el qual neixen i comencen a configurar-se els mitjans locals contemporanis és de gran importància, ja que va afectar de forma substancial les seves característiques. D’aquesta manera, el fet que es visqués un moment de transformacions polítiques va generar un ambient favorable a la participació ciutadana a la vida pública i la reivindicació de la llibertat d’expressió. Entre la ciutadania hi havia la sensació de desconfiança respecte als mitjans de comunicació establerts (molts eren heretats del franquisme), i també es considerava que no atenien les seves necessitats comunicatives. Per aquest motiu, diverses entitats i col·lectius socials van iniciar els seus propis mitjans de comunicació. (Corominas i Llinés, 1992; citat per Guimerà, 2004).

Les ràdios comunitàries van sorgir sobretot a les ciutats, per part de grups de persones o d’associacions, amb l’elaboració de continguts de forma col·lectiva com a característica principal. A la dècada dels 80, moltes de les ràdios comunitàries oferien poques hores de programació, i acostumaven a emetre al vespre. Amb l’aparició de sistemes d’emissió automatitzada, algunes d’aquestes emissores van poder completar les seves hores en antena amb música o altres continguts. La resta de programes eren realitzats a la pròpia ràdio pels seus treballadors i emesos en directe o diferit. Així mateix, eren habituals les repeticions de programes ja oferts (Gutiérrez Paz, Fernández Astobiza; 2012). Des d’aleshores s’han anat creant i destruint les ràdios comunitàries, formant el mapa que trobem en avui en dia (García García, 2013).

La primera experiència de ràdio comunitària a Catalunya i Espanya va ser Ràdio Maduixa, de Granollers, que va començar a emetre entre el 1976 i el 1977²¹. Anys més tard, el 1979, va néixer a Barcelona Ona Lliure, que emetia des de l’Ateneu Llibertari del Poble Sec des de la freqüència 91.5 de l’FM, de 9 a 12 del vespre. S’auto-definia com a ràdio lliure, popular, autogestionada i independent. Els integrants de la ràdio eren estudiants de periodisme, professors, ecologistes, grups de suport a presos, feministes, col·lectius de gais i lesbianes, i col·lectius obrers, entre

---

²¹ Degut a l’escassetat de fonts, es difícil fixar una data exacta per a l’inici de les emissions de Ràdio Maduixa. La publicació digital *A las barricadas* (2009) diu que la creació es produeix a l’any 1977. (*Ondas Libres: Ondas de libertad* (2006, Gener 9). Recuperat a <http://www.alasbarricadas.org>). En canvi, l’autor Manel Aisa (2013), estableix la data a finals de 1976. “Abans d’acabar l’any 76 a Granollers comença a emetre la primera ràdio lliure de l’Estat, Ràdio Maduixa.” (Aisa, Manel. “Las Jornadas libertarias de 1977 y la transición libertaria 1974-1979”. Recuperat a <http://manelaisa.com/>)

d'altres. Ona Lliure va ser clausurada dues vegades per “desacatament de l'autoritat i gravíssima alteració de l'ordre públic”, la segona de les quals, el 1980, de manera definitiva²².

En aquests anys, seguint la línia d'afany crític d'Ona Ràdio, van començar a organitzar-se reunions internacionals com “Alternativa als Mitjans de comunicació” (Salou-Reus, Tarragona, 1978), el congrés “Televisió i Autonomia Política” (Barcelona, 1979) o la trobada “Economia Política de la Comunicació i Cultura” (Burgos, 1979), que van avivar una investigació centrada en les estructures de propietat i control ideològic dels sistemes comunicatius o en la capacitat dels ciutadans per a transformar aquestes mateixes estructures mitjançant la gestió dels seus propis mitjans. Així mateix, després del Franquisme es recuperen poc a poc les llibertats democràtiques i es comença a reivindicar un espai al dial per a exercir la lliure expressió i obrir els micròfons a la gent (García García, 2013; Moragas, 1988).

Durant els propers anys, el govern espanyol farà una nova regulació per obrir les freqüències d'emissió a noves ràdios. A finals dels anys 90 es van obrir nous espectres destinats fonamentalment a emissores comercials, reservant també una part menor per a les ràdios municipals. Les expectatives que s'havien formulat durant la transició en relació a l'augment de l'espai de participació ciutadana no es van arribar a complir, més aviat el contrari, augmentant la privatització del sector radiofònic espanyol. S'obrien les llibertats i naixien noves propostes comunicatives, però el sector de les ràdios comunitàries no es va regular i va continuar en la marginalitat, tot i frenar-se els tancaments per part de les autoritats, tal i com assenyalen els autors Javier García García (2013) i Carme Mayugo (2012). “Els tancaments i multes de la dècada [dels 80] (...) donen pas a una permissivitat tàcita, però mancada del reconeixement legal i, per tant, d'alta precarietat” (García García, 2013).

b) Creació de la llei catalana

Des de l'etapa anterior i fins a principis del segle XXI amb la creació de la Llei de la Comunicació Audiovisual Catalana (2005), els mitjans de comunicació no lucratiu conviuen amb la resta de mitjans en l'espai comunicatiu català i espanyol, però sense tenir cap dret ni constar en cap marc legislatiu. L'any 2003 es determina (Fleischman, Reguero, Sáez, 2009) com l'any en el qual comença a materialitzar-se l'articulació dels mitjans del tercer sector a Catalunya a través de la posada en marxa de la campanya “Okupem les Ones” (2003) per part de l'Assemblea de la Comunicació Social (ACS) a Barcelona, una entitat que ha comptat, des de la seva fundació l'any 2001, amb el suport de més de cent organitzacions, com la Xarxa d'enllaç amb Palestina, l'Assemblea

---

²² “Ona Lliure comença a emetre” (1979, Abril 4) a *Estel Negre* (n.d.). Recuperat de <http://www.estelnegre.org>

Popular de Dones, el Fòrum Social de la Mediterrània, l'Assemblea de Joves de Gràcia, l'associació Justícia i Pau i la Xarxa pel Decreixement, entre d'altres²³. L'activitat de l'ACS²⁴ està enfocada, d'una banda, a criticar el funcionament del sistema de mitjans establert, i d'altra banda, per reivindicar el dret d'accés dels mitjans comunitaris catalans a l'espectre radioelèctric (Fleischman, Reguero, Sáez, 2009).

Finalment, l'any 2005 Catalunya és la primera Comunitat Autònoma en desenvolupar una llei que preveu destinar una part de l'espectre radioelèctric a les emissores sense afany de lucre. Aquest nou marc legal preveu la reserva d'una part de l'espai als projectes no lucratius que treballen en benefici social i cultural, assentant així les bases, per primera vegada a Catalunya i al conjunt de l'Estat, a que les ràdios comunitàries puguin gaudir dels mateixos drets que la resta de mitjans de comunicació públics i comercials (Sanmartín i Reguero; 2009).

“Formen part de les activitats sense ànim de lucre els serveis de comunicació comunitària que ofereixen continguts destinats a donar resposta a les necessitats socials, culturals i de comunicació específiques de les comunitats i els grups socials a què donen cobertura, basant-se en criteris oberts, clars i transparents d'accés, tant a l'emissió com a la producció i a la gestió, i assegurant la participació i el pluralisme màxims.” (Llei de la Comunicació Audiovisual Catalana, 22/2005, Cap IV art. 70, ap. 3).

c) Situació actual: de la LGCA al desencantament

L'any 2010 es va aprovar la Llei General de la Comunicació Audiovisual (22/2010). La nova regulació aposta per incorporar a nivell estatal un espai pels mitjans de comunicació audiovisuals sense ànim de lucre, dins l'article 32. En primer lloc aborda el paper dels mitjans de comunicació sense ànim de lucre com a mitjans destinats a “atendre les necessitats socials, culturals i de comunicació específiques de comunitats i grups socials”, així com a “fomentar la participació ciutadana i la

---

²³ “Col·lectius col·laboradors” (n.d). Recuperat de <https://okupemlesones.wordpress.com>

²⁴ L'entitat ACS promou les polítiques que afavoreixen la regulació dels mitjans de comunicació comunitaris des del debat entre els diferents actors que hi intervenen.

“El sistema de radiotelevisió actual només deixa espai per a mitjans públics, controlats pels partits polítics, o mitjans privats comercials, controlats per uns pocs grups empresarials. Volem posar a debat aquest model i intervenir en la definició d'un nou marc que deixi espai per a formes de comunicació col·lectives, comunitàries, on la ciutadania no sigui només audiència o consumidora passiva, sinó que pugui intervenir en la propietat, la gestió i la creació de mitjans propis. Per això hem promogut canvis en la legislació amb la presentació d'esmenes a la Llei de l'Audiovisual catalana i espanyola, i als decrets de regulació dels mitjans sense afany de lucre.” “L'Assemblea per la Comunicació Social” (2010, Octubre 6). Recuperat de <https://okupemlesones.wordpress.com>

vertebració del teixit associatiu”²⁵ i els hi estableix el dret de poder prestar serveis de comunicació. L'article també apunta que l'Estat serà l'encarregat de disposar d'una part de l'espectre radioelèctric destinat a aquest tipus de mitjans. La llei estableix, a més, un màxim a les despeses d'explotació de les entitats sense ànim de lucre, que és de 50.000 euros anuals en el cas de les ràdios i fins a 100.00 al de les televisions²⁶. Alhora, dicta que per poder prestar servei, els mitjans de comunicació sense afany de lucre hauran d'obtenir una llicència prèvia. Aquest és un dels punts claus del fracàs del procés de regulació dels mitjans comunitaris, ja que en cap moment s'ha arribat a establir la manera com poden aquests mitjans optar a aconseguir una llicència d'emissió, i i tampoc no s'ha habilitat el domini públic radioelèctric que es requeriria perquè les emissores comunitàries puguin establir-se dins el dial de forma regulada.

“La prestació d'aquest tipus de serveis requereix llicència prèvia. (...) L'adjudicació de la llicència comporta la concessió d'ús privatiu del domini públic radioelèctric disponible per la prestació del servei. L'Administració General de l'Estat habilitarà el domini públic radioelèctric necessari per la prestació d'aquests serveis”. (BOE-A-2010-5292, art. 32, ap. 3 i 4)

D'aquesta manera, l'avanç que s'ha produït amb aquesta nova llei és de manera artificial, ja que *de facto*, la situació per a les ràdios comunitàries és la mateixa en la qual es trobava ja fa dècades: una permissivitat que fa que la majoria d'emissores puguin desenvolupar la seva activitat radiofònica però sense un paraigua legislatiu potent que les empari.

“Espanya és un clar exemple de discriminació cap a les anomenades emissores comunitàries, a través de marcs reguladors que impedeixen a la pràctica l'accés de freqüències a entitats no lucratives. (...) Més que un problema legal, el que trobem és una falta de voluntat política. (...) les diferents administracions han preferit repartir les llicències entre mitjans públics (RNE, autonòmics i municipals) i mitjans privats” (García García, 2013).

Segons García García (2013), a Espanya hi ha poques ràdios comunitàries, són petites i es troben en una situació precària. D'altra banda, el repartiment continuat de freqüències a ràdios públiques i comercials és el principal causant d'aquesta situació, on les ràdios comunitàries tindran cada vegada més dificultats per emetre, ja sigui per la falta d'espai al dial o per l'aplicació de regulacions restrictives que limitin la seva cobertura. Una de les possibles solucions que planteja García García és la de passar per un procés general de digitalització a l'Estat espanyol. Tanmateix, aquest és un procés encara molt llunyà. Les autores Fleischman, Reguero i Sáez (2009) expliquen el fracàs de la implantació d'un pla de digitalització a l'estat espanyol:

---

²⁵ (BOE-A-2010-5292, art. 32, ap. 1)

²⁶ (BOE-A-2010-5292, art. 32, ap. 6)

“Recentment el Govern [espanyol] va aprovar un pla tècnic de digitalització integral del servei de radiodifusió sonora terrestre i va modificar el Pla Tècnic en compliment de la disposició transitòria quinzena de la Llei 7/2010 (BOE, 2010). Tanmateix, aquestes mesures consistien en pegats tècnics que mostraven que el Govern no té cap pla per a la Ràdio Digital. I amb l’actual context de crisi no sembla que a curt plaç la situació canviï.” (Fleischman, Reguero, Sáez; 2011).

Anàlisi de les emissores

I. Definició, localització i característiques

Com ja s'ha explicat²⁷, de les tretze ràdios identificades en la primera fase a través de la cerca de directoris, s'ha contactat i entrevistat als membres responsables de vuit emissores. La majoria de les ràdios es concentren a l'Àrea Metropolitana de Barcelona o en municipis propers, com ara Rubí o Sabadell, però també n'hi ha a altres punts del territori català, com en el cas de Ràdio Pinsania, a Berga (El Berguedà), o de Ràdio 90, a Olot²⁸ (La Garrotxa). Cada una de les ràdios s'auto-defineix d'una manera diferent, tot i que hi ha semblances. Cal ressaltar el fet que només una de les emissores (Ràdio Pinsania) fa servir l'expressió “comunitària” per referir-se a la naturalesa de la seva activitat, tot i que el fet que una emissora no s'auto-defineixi com a ràdio comunitària no significa que no pugui ser-ho, segons els criteris que defineixen una ràdio comunitària segons l'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC)²⁹, utilitzada com a referència en aquest treball.

- Boca Ràdio està situada al barri d'El Carmel i al districte d'Horta-Guinardó de la ciutat de Barcelona, i emet pel 90.1 de l'fm. Es defineix com a ràdio “associativa i associacionista, jove (feta per gent jove i pel jovent), que aposta per la informació que no apareix als grans mitjans de comunicació, que intenta treballar per la transformació social i deixar un món millor” (David Navarro, 2015).
- Can 10 FM emet des de Sabadell, al 91.8 fm. Per a denominar-se, fa servir l'expressió “ràdio cultural”. (Juanjo Colmena, 2015).

---

²⁷ Veure apartat “Metodologia”.

²⁸ Ràdio 90 és l'única emissora que es troba a la província de Girona.

²⁹ Veure apartat “VI. Relació als criteris de ràdio comunitària segons l'AMARC”

- Contrabanda FM es troba a Barcelona, i emet des del 91.4 de l'fm. Es defineix a ella mateixa com a emissora lliure i no comercial, (Nacho Martín, 2015), autogestionada i independent, social i participativa, diversa i oberta, divulgativa i crítica, assembleària i creativa³⁰.
- Ona de Sants-Montjuïc està situada al districte de Sants-Monjuïc de Barcelona, i es pot escoltar al 94.6 fm. L'emissora s'auto-defineix com a "ràdio independent, lliure i autogestionada, i que no depèn de cap poder social, polític o econòmic" (Germà Bustamante, 2015).
- Radar FM emet des del 106.8 de l'fm de Rubí. Aquesta ràdio opta per definir-se com a ràdio "cultural i independent, del tercer sector i sense afany de lucre, feta per joves i enfocada als joves" (Eduard Figueras, 2015).
- Ràdio 90 és l'única ràdio estudiada que no es troba a la província de Barcelona. Ràdio 90 es troba a Batet de la Selva, Olot (Girona), i es sintonitza al 104.1 fm. L'emissora s'auto-defineix com a ràdio "lliure, cultural i apolítica" (Xavier Baca, 2015).
- Radio Línea IV es troba al Barri de La Prosperitat, al districte de Nou Barris (Barcelona). Es sintonitza al 103.9 de l'fm. L'emissora es defineix com a ràdio "popular, lliure i assembleària" (Victòria, 2015).
- Ràdio Pinsania es troba a Berga, i emet des del dial 90.6 de l'fm. L'emissora es refereix a ella mateixa com a emissora "ni pública ni comercial, que forma part de l'entremat de ràdios lliures i comunitàries i del tercer sector audiovisual" (Jordi Vall, 2015).

---

³⁰ Definició ampliada amb la següent publicació: Contrabanda FM (2004). *Dossier 2002-2004*. Barcelona: Asociación cultural Contrabanda FM (p.4-6). Recuperat de <http://www.contrabanda.org/>

II.

Objectius i programació³¹

L'escenari de les ràdios comunitàries es mostra ple de colors i formes (Tamarit, 2012); amb aquests contextos diversos, els objectius de les ràdios comunitàries també ho poden ser. Aquest estudi té com a premissa l'heterogeneïtat i multiplicitat de formes de les ràdios comunitàries, sempre i quan els seus objectius puguin ser compatibles amb la definició fixada per l'AMARC (2010), que marca com a requisit que existeixi una finalitat social per part de les emissores comunitàries.

L'autora M. Rosa M. Alfaro (2000), a través d'una lectura crítica dels mitjans comunitaris, parla de la concepció polititzada de les comunitats, grups o moviments, o la seva mirada segmentada de la realitat a partir d'una "comunicació que s'estanca en un cercle imaginari i que fomenta models intransigents sobre cultura i ètica, on la comunitat no té respostes per a l'individu"³². Aquest treball opta per desmarcar-se de la línia d'Alfaro (2000) pel fet que la voluntat promoure els interessos d'una comunitat és precisament una de les característiques principals que defineixen una ràdio comunitària. En aquest sentit, les emissores comunitàries actuen com a altaveu d'una comunitat, fent servir el mitjà de comunicació com a eina per a desenvolupar una comunicació que no tindria cabuda en un mitjà de comunicació convencional.

Ana Tamarit (2012) diu que una ràdio comunitària "només adquireix el seu veritable sentit si existeix darrere un projecte polític i/o cultural que l'ompli de significat", i afegeix que, "en absència d'un projecte polític, les emissores - tot i denominar-se comunitàries - es converteixen en una organització més, que només serveix per emular els continguts i les formes hegemòniques dels mitjans massius d'informació". L'autora considera un projecte polític el "conjunt d'accions que, en última instància, pretén una transformació o un canvi"³³. Seguint el plantejament de Tamarit (2012), es considera com a criteri fonamental per a les ràdios comunitàries el fet de tenir una vocació per a la transformació social, amb propostes participatives que treballin en favor de la comunitat que representen.

---

³¹ Totes les emissores estudiades en aquest treball de recerca emeten les 24 hores del dia (David Navarro, Juanjo Colmena, Germà Bustamante, Eduard Figueras, Xavier Baca, Nacho Martín, Victòria, Jordi Vall; 2015).

³² Alfaro, R. M. (2000): Patologías de los medios de comunicación; citat a: Martínez, M.; Mayugo, C.; Tamarit, A. (2012): Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina (p.25) Madrid: Fragua

³³ Tamarit, A. (2012). Las radios comunitarias: entre el compromiso y el espejismo de lo alternativo, (p. 37) dins Martínez, M.; Mayugo, C.; Tamarit, A. (2012): Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina. Madrid: Fragua

- Boca Ràdio, sorgida d'un taller de ràdio fet al Centre Cívic del barri El Carmel l'any 1994, aposta per a ser un mitjà de comunicació de barri (El Carmel), districte (Horta-Guinardó) i ciutat (Barcelona). L'emissora ofereix programes culturals, socials i polítics. Principalment, emet música feta a Catalunya (no necessàriament en català) i, en menor mesura, música espanyola i internacional. Té un programa que tracta de cinema però des d'una vessant social, on es parla de temàtiques com la diversitat sexual en el context d'alguna pel·lícula. També ofereix programes de debat polític enfocats a "buscar alternatives per a un món millor", segons David Navarro (2015), coordinador de l'emissora, que apunta a que "tots els programes s'intenten enfocar des d'una vessant social". Boca Ràdio aposta per donar veu a les diverses associacions que treballen a la ciutat de Barcelona, com ara SOS Racisme, grups LGTBI (com l'associació Sínter), etc. "Podríem dir que les associacions són les nostres fonts d'informació prioritàries" (David Navarro, 2015).
- Juanjo Colmena va impulsar el 2011, juntament amb quatre membres radioaficionats, el projecte Can 10 FM i actualment (2015) n'és el director. Can 10 FM té voluntat de ràdio cultural, i està enfocada a la tercera edat i a la població d'origen andalús que viu a Sabadell. L'emissora ofereix música dels anys 80 i 90 d'estils diversos i música popular andalusa com el flamenc o la rumba. Alhora, Can 10 FM també té vocació d'escola de ràdio i d'espai on els joves periodistes puguin desenvolupar-se i créixer professionalment (Juanjo Colmena, 2015).
- Contrabanda FM és una de les ràdios que es denominen com a "lliures" i forma part de la Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya³⁴. L'emissora treballa en favor de la transformació social i política, a través d'espais de debat alternatius i crítics, de l'expressió de les opinions que no tenen cabuda als mitjans de comunicació dominants, i per "donar veu a aquells que no en tenen" (Nacho Martín, 2015)³⁵. La ràdio va decidir en assemblea que no reproduirien els mateixos continguts que ofereixen les emissores convencionals. Per tant, s'intenta buscar la comuni-

---

³⁴ La Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya és una entitat que actua com a xarxa de suport (legal, econòmic i tècnic) a les emissores que la integren. Aquesta entitat, així com totes les emissores que en formen part, segueix els postulats del "Manifiesto de definición y contenido de las radios libres" del 1983, més conegut com a "Manifest de Villaverde". (Victòria, 2015)

El manifest estableix els criteris d'autogestió i decisió directa de tots aquells que participin activament a la ràdio, la independència de partits polítics, grups econòmics o religiosos, el rebuig de la publicitat, la voluntat de servir a la comunitat, la lluita contra el monopoli i la centralització de la comunicació, i la defensa de les llibertats d'expressió i d'opinió sense limitacions.

Coordinadora de Radios Libres (1983). "Manifiesto de definición y contenido de las radios libres" En Encuentro de Villaverde. Villaverde, Madrid: Coordinadora de Radios Libres. Recuperat el 20 de maig de 2015 <http://es.calameo.com/read/002220950787e42e893bb?authid=NWOZx-VEu2kV1>

³⁵ Contrabanda FM aglutina ideologies diverses entre els seus membres (anarquisme, comunisme, socialisme...), però des de posicions polítiques d'esquerreres (Nacho Martín, 2015).

cació alternativa o “altra informació”³⁶. La programació de Ràdio Contrabanda inclou música independent d'estils com el reggae, el rock o el rap, altres expressions culturals com el teatre o la poesia, moviments socials com el feminisme o debats polítics, socials i econòmics. També aposta per cobrir els actes organitzats per moviments socials o entitats, com ara manifestacions, vagues, etc.

- Ona de Sants-Montjuïc és una ràdio que té vocació de ser un mitjà de comunicació de proximitat, tal i com explica Germà Bustamante (2015), director de l'emissora, on “la població del districte és el públic objectiu”. En aquest sentit, té moltes semblances amb Boca Ràdio; els dos projectes neixen com a proposta participativa de l'associacionisme i dels interessos del teixit social dels respectius districtes (Horta-Guinardó, en el cas de Boca Ràdio, i Sants-Montjuïc). L'autora Ana Tamarit (2012) explica que “a Espanya existeixen ràdios comunitàries que han nascut amb la intenció de donar veu a un barri o una localitat”³⁷. D'es d'aquest punt de vista, es podrien incloure les emissores Boca Ràdio i Ona de Sants-Montjuïc dins la classificació que realitza Tamarit (2012). L'emissora va ser creada l'any 1985, a través de l'Ateneu Popular de Sants³⁸. A partir de la seva programació, Ona de Sants-Montjuïc promou les activitats organitzades pel barri (com les festes majors de Sants) i proposa espais de participació per esdeveniments culturals, socials i polítics que ocorren al llarg de l'any, com un debat entorn a les eleccions municipals (maig de 2015) llegides en clau de districte. També ofereix programes d'esports, música i humor (Germà Bustamante, 2015).

Ona de Sants-Montjuïc va ser creada l'any 1985, a través de l'Ateneu Popular de Sants³⁹. A través de la seva programació, Ona de Sants-Montjuïc promou les activitats organitzades pel barri (com les festes majors de Sants) i proposa espais de participació per esdeveniments culturals, socials i polítics que ocorren al llarg de l'any, com un debat entorn a les eleccions municipals

---

³⁶ Ana Tamarit (2012) senyala que les ràdios comunitàries fan possible i cobreixen o “haurien” de cobrir aquesta “altra informació”, és a dir, la no majoritària, l'alternativa a la que ofereixen els mitjans de comunicació convencionals.

³⁷ ³⁷ Tamarit, A. (2012). Las radios comunitarias: entre el compromiso y el espejismo de lo alternativo, (p. 41) dins Martínez, M.; Mayugo, C.; Tamarit, A. (2012): Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina. Madrid: Fragua

³⁸ L'Ateneu Popular de Sants, fundat l'any 1933, és un dels espais populars històrics de la ciutat de Barcelona (David Bustamante, 2015).

³⁹ L'Ateneu Popular de Sants, fundat l'any 1933, és un dels espais populars històrics de la ciutat de Barcelona (David Bustamante, 2015).

(maig de 2015) llegides en clau de districte. També ofereix programes d'esports, música i humor (Germà Bustamante, 2015).

- Radar FM, creada el 2010, ofereix continguts culturals. L'objectiu l'emissora, segons el membre fundador Eduard Figueras (2015), és "donar veu als joves de Rubí i dels voltants". Per tant, tornem a trobar una vocació local, de la mateixa manera que passa amb Boca Ràdio o amb Ona de Sants-Montjuïc, tot i que en el cas de Radar FM no s'acostuma a tractar amb les associacions, sinó amb persones (joves) individuals que tenen un projecte personal (per exemple, joves músics o escriptors) i que no troben els espais de difusió necessaris als mitjans de comunicació dominants. La programació de Radar FM inclou franges de música alternativa, un programa d'informació cultural i un magazín d'actualitat i de temes quotidians.
- Durant els anys 80, els joves Xavier Baca, Àngel Serrat i Rosa Sans, membres de l'equip directiu de Ràdio 90, van impulsar a la localitat de Les Preses (La Garrotxa) el projecte Ràdio La Vall, una ràdio lliure que poc després va passar a ser municipal davant l'amenaça d'un possible tancament de l'emissora per part de l'Administració. A finals de l'any 1989, aquests joves van abandonar Ràdio La Vall per discrepàncies amb la proposta municipal. "El fet que s'utilitzés la ràdio com a casal de joves que fes d'altaveu de l'Ajuntament xocava amb la nostra idea de ràdio apolítica, lliure i cultural (...), volíem deixar enrere l'experiència municipal", explica Xavier Baca, director de Ràdio 90 (2015). A partir d'aquell moment, l'any 1990, Ràdio 90 va ser creada amb la voluntat de fer difusió de la música i la cultura, deixant la política al marge (Xavier Baca, 2015).

Ràdio 90 ofereix continguts musicals en la gran majoria (blues, jazz, rock, hardcore, funky, entre d'altres estils), però fugint de la música comercial o la radiofórmula. "*Los 40 principales* és la nostra ràdio antagonista", expliquen els membres de l'emissora (Xavier Baca, Josep Cuela, Rosa Sans, Àngel Serrat, 2015). D'altra banda, també ofereixen programes que tracten temes socials i culturals en general, com ara l'atenció a la gent gran, la immigració, l'atenció a la infància, etc. Xavier Baca (2015) explica que "l'emissora cada vegada està més vinculada a les entitats de La Garrotxa i té més vocació de servei públic". Alhora, reconeix que la finalitat última de l'emissora no és ni ha estat mai la transformació social, sinó únicament la de fer ràdio, activitat de la qual eren aficionats els membres creadors de Ràdio 90 i per la que van decidir crear el seu propi espai.

- Radio Línea IV també està integrada, com a ràdio lliure, dins la Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya, i respon a interessos molt semblants que Contrabanda FM (emissora també coordinada). Victòria (2015), membre de Radio Línea IV, diu que l'objectiu de l'emissora és el de "treballar per l'expressió real", és a dir, donar veu a qualsevol que tingui alguna cosa a dir i no

disposi d'espai per fer-ne difusió, sempre dins els marges del respecte, la tolerància, la crítica constructiva, i amb continguts que no siguin com els de les emissores comercials (a Radio Línea IV no s'accepta, per exemple, ni el futbol ni la radiofórmula, ja que des de la ràdio es creu que ja tenen prou cobertura al conjunt de mitjans de comunicació catalans i espanyols). L'emissora de Nou Barris de Barcelona compta amb programes de cinema, música (punk, rock, música ètnica, música clàssica, hip-hop, música d'autor, jazz, etc.) i actualitat, des d'una òptica independent i de reflexió, en la línia de construir un discurs alternatiu al dels mitjans de comunicació tradicionals, en política o societat. Actualment (2015) realitza un programa on es comparen conceptes de filosofia de diversos autors amb productes culturals contemporanis (còmics, sèries, etc.) amb l'objectiu de generar espais per a la reflexió. (Victòria, 2015).

- Ràdio Pinsania va crear-se el 2007 amb el nom de Ràdio Korneta, i el 2009 es va refundar amb el nom de Ràdio Pinsania⁴⁰, un projecte amb clara vocació política que treballa per a la comunicació lliure (en la línia de Ràdio Contrabanda i Radio Línea IV), però també amb voluntat de transformació social. “Volem que hi hagi menys autoritarisme al sistema, més justícia social i menys capitalisme”, explica Jordi Vall (2015), membre de l'emissora d'El Berguedà.

“Tractem les notícies des d'una òptica independent i busquem poder ‘donar la volta’ a l'actualitat (...), fem crítica social difusió cultural, i tractem aquelles idees que no apareixen als mitjans de comunicació tradicionals, ja que pensem que aquests sempre reproduïxen les mateixes veus” (Jordi Vall, 2015).

Ràdio Pinsania conté blocs musicals de punk, hardcore i metal, un programa on es parla de música, un programa d'actualitat amb vocació crítica i programes d'altres emissores en desconexió, com l'informatiu internacional fet als Estats Units “*Democracy Now!*”⁴¹.

---

⁴⁰ El nom de Ràdio Pinsania es deu al carrer on està situat l'Ateneu Llibertari del Berguedà (Carrer de la Pinsania, Berga), lloc d'ubicació de l'emissora. (Jordi Vall, 2015).

⁴¹ “*Democracy Now!*” és un informatiu diari independent d'una hora de durada realitzat pels periodistes estatunidencs Amy Goodman i Juan González. La seva difusió arriba a més de 900 emissores de ràdio i televisions d'arreu del món. (Extret del lloc web del programa: <http://www.democracynow.org/>).

- Boca Ràdio està gestionada des de L'Associació d'Amics i Amigues de la Ràdio d'Horta-Guinardó i tothom que participa en la creació i realització dels programes de l'emissora pertany, en primer lloc, a aquesta associació de barri, abonant una quota com a soci. Així, qualsevol que ho desitgi pot entrar a formar a l'equip de Boca Ràdio sent soci de l'Associació d'Amics i Amigues de la Ràdio d'Horta-Guinardó. Quant a participació externa, és a dir, que no forma part de l'equip de Boca Ràdio, l'emissora obra els micròfons a les entitats (com Carmel Amunt) per poder promocionar els seus actes i activitats, així com a persones individuals (poetes, músics, ...) que busquin un espai de difusió (David Navarro, 2015).
- Can 10 FM està gestionada pels cinc membres fundadors, entre els quals hi ha el Director de la ràdio, Juanjo Colmena. La ràdio està constituïda com a entitat sense ànim de lucre, però no té socis externs. Es va decidir fer-ho d'aquesta manera per evitar que el projecte passi a mans de tercers; és a dir, el control i gestió de Can 10 FM és a càrrec únicament de les cinc persones creadores de l'emissora i aquesta és la dinàmica que es vol mantenir. Per tant, els participants en la creació i realització de continguts i programes ho fan com a col·laboradors, però allunyats de la presa de decisions. Can 10 FM deixa les portes obertes a qualsevol que vulgui fer ràdio. Gairebé tots els que operen a l'emissora són joves.
- Contrabanda FM està gestionada per l'Associació Cultural Contrabanda FM, i tots els que participen a l'emissora són socis. El projecte està obert a tothom que s'hi vulgui sumar, segons explica Nacho Martín (2015), membre de la ràdio. "Estem oberts a qualsevol persona que hi vulgui participar, i a fer qualsevol tipus de programa, excepte si té continguts sexistes, homòfobs, xenòfobs, o que ja tinguin molta presència als mitjans de comunicació" (Nacho Martín, 2015). Nacho Martín (2015) explica que es va proposar fer un debat de futbol però que es va descartar per ser recurrent als mitjans de comunicació tradicionals. La ràdio també disposa d'un telèfon per entrar en directe sense passar per cap filtre, en qualsevol moment, quan s'estigui emetent algun programa. S'ha implantat aquest sistema perquè hi pugui haver més i millor participació ciutadana. Ràdio Contrabanda es gestiona de forma assembleària, i totes les decisions es prenen per consens (Nacho Martín, 2015).
- Ona de Sants-Montjuïc també forma part d'un teixit associatiu, en aquest cas, el de l'Ateneu Popular de Sants. Tanmateix, les persones que operen a l'emissora no necessàriament han d'estar lligades a l'Ateneu (a més d'Ona de Sants-Montjuïc, l'Ateneu també integra altres projectes i moviments socials del districte de Sants-Montjuïc). L'emissora dóna llibertat als realitzadors i

creadors de programes (dins els marges del respecte) a l'hora de triar els seus propis temes. Aquest fet lliga amb la cultura de proximitat que promou aquesta emissora, ja que permet que, des dels seus micròfons, s'expressin les diverses veus que hi pot haver dins el districte (Germà Bustamante, 2015).

- Radar FM va ser creada per tres joves amants de la ràdio, un dels quals és Eduard Figueras, que van decidir crear una associació (l'Associació d'Amics Rubinencs de la Radiocomunicació) per desenvolupar un projecte sense ànim de lucre. L'emissora proposa un espai obert a qualsevol amb ganes de fer ràdio, especialment als joves de la seva localitat, Rubí. A les festes majors, Radar FM organitza tallers de ràdio i les persones que ho desitgen poden després afegir-se al projecte de Radar FM (Eduard Figueras, 2015). Tot i que compten amb més col·laboradors per a la creació i edició de continguts, són els tres membres fundadors els qui s'encarreguen de coordinar el conjunt de l'activitat de la ràdio.
- Ràdio 90 forma part de l'Associació per la Difusió de la Música i la Literatura d'Olot i la Garrotxa (ADIMLOG), creada pels membres fundadors de la ràdio, i tots els integrants de la ràdio són socis d'aquesta entitat. Malgrat que el mitjà de comunicació ofereix la possibilitat de participar a la ràdio a tothom que ho vulgui, les decisions no es prenen de forma assembleària, sinó que ho fan les persones que integren el consell de direcció, com és el cas de Xavier Baca (Director), Àngel Serrat (Subdirector), Josep Cuela (Cap de programes), amb el suport dels membres més antics de la ràdio, com és el cas de Rosa Sans. En aquest sentit, es manté la jerarquia pel que fa al control del mitjà de comunicació. Quan un nou membre vol integrar-se a Ràdio 90, ho fa a través d'un sistema d'apadrinament que ha creat la pròpia emissora, en el qual un dels membres veterans guia al/la nou/va participant i li ensenyen el funcionament de l'emissora. A Ràdio 90, tots els programes s'emeten en diferit, i cada un dels que realitzen un programa (normalment es fan individualment) grava de forma autònoma, ja sigui a l'estudi o bé des de casa. L'estudi de Ràdio 90 està situat en una zona rural prop d'Olot. (Xavier Baca, 2015)
- Victòria (2015) diu que a Radio Línea IV hi pot participar qui vulgui, sempre i quant segueixi les premisses del respecte i la tolerància, a més de tenir en compte el principi de no oferir el mateix tipus de continguts que les ràdios comercials (futbol, radiofórmula...). Radio Línea IV forma part del Casal Jove de la Prosperitat, a Nou Barris (Barcelona), però per participar a l'emissora no és necessària una vinculació al Casal. Les decisions a Radio Línea IV es prenen en assemblea (Victòria, 2015).

- Ràdio Pinsania forma part de l'Ateneu Llibertari del Berguedà. Actualment (2015) els integrants de la ràdio i de l'Ateneu conformen una comunitat petita, i afirmen que els agradaria que fos més gran. Jordi Vall (2015) reconeix que la ràdio està desaproveitada perquè els problemes tècnics durant els darrers mesos han fet que bona part de l'equip es desmotivés, i que el projecte ha perdut força. A l'equip de Ràdio Pinsania els agradaria tenir més implicació per part de la comunitat, és a dir, esdevenir una emissora "més comunitària" (Jordi Vall, 2015). Gran part de la participació per part de la ciutadania a la ràdio es produeix a les xarxes socials, és a dir, a través de plataformes com Facebook o Twitter, però sense arribar a formar part de l'emissora. Les decisions es prenen de forma conjunta entre tots els membres de l'emissora (Jordi Vall, 2015).

- Boca Ràdio es finança de tres maneres. La primera és a través de les quotes dels socis i de les donacions en general. La segona és organitzant cursos o tallers de ràdio i comunicació on es cobra als assistents. Finalment, l'emissora compta amb subvencions públiques que atorga la Generalitat o l'Ajuntament a través de concursos on es presenten diverses entitats amb els seus respectius projectes (sempre a través d'una finalitat social concreta; per exemple, promocionar l'anti-racisme a través d'algun programa radiofònic que tracti la temàtica), i l'Administració en subvenciona fins al 50% del cost total. Boca Ràdio no emet publicitat perquè així ho ha decidit en assemblea. Els integrants de la ràdio són socis voluntaris a excepció del coordinador David Navarro, que rep un sou per les tasques que realitza a mitja jornada (David Navarro, 2015).
- Can10 es finança fonamentalment amb les aportacions que realitzen els cinc membres fundadors. De tant en tant, també s'organitzen festes on es fan sorteigs i rifes que destinen els beneficis a cobrir les despeses de l'emissora. Finalment, la ràdio inclou patrocinis (en gran majoria, provenen de comerços de Sabadell, com ara un taller d'alumini, un mecànic, ...) que s'inclouen als programes que realitza⁴². Can10 havia rebut una subvenció de 200€ per part de l'Ajuntament, però es va descartar demanar-ne més perquè ocasiona "molta burocràcia". (Juanjo Colmena, 2015).
- Els socis suposen la gran part del finançament de Contrabanda FM. Tots els participants de l'emissora s'han de fer socis i abonar una quota de 50€ trimestrals. També hi ha socis que no participen de forma activa en la ràdio, però que col·laboren amb una quota voluntària. D'altra banda, Ràdio Contrabanda organitza actes de recollida de fons, com ara festes, sopars, trobades, etc. Tots els membres de l'emissora són voluntaris. Durant un temps hi va haver un debat a les assemblees sobre tenir o no publicitat. En aquell moment es parlava d'anunciar algun comerç de barri per generar una mica més d'ingressos, però es va decidir que no. Així mateix, no ofereixen publicitat ni tampoc reben subvencions perquè prefereixen un model autogestionat i no volen cap actor extern que pugui condicionar l'emissora. (Nacho Martín, 2015).
- Ona de Sants-Montjuïc també compta amb tres vies de finançament. La primera es basa en una quota que paguen els 70 socis, i que és de 15 euros al mes per persona. No tots els socis, però,

---

⁴² Can10 ha notat la crisi econòmica, tan pel que fa a la situació personal i familiar dels cinc membres fundadors, que els ha obligat a ajustar el pressupost de l'emissora, com per la davallada d'ingressos externs (per exemple, han hagut de reduir el preu de la rifa, que ha passat de tres a dos euros. (Juanjo Colmena, 2015).

col·laboren a la realització dels programes; n'hi ha que només col·laboren econòmicament amb una quota voluntària. En segon lloc, Ona de Sants-Montjuïc obté ingressos en publicitat, anunciant els comerços del barri a les seves emissions. Finalment, una petita part del pressupost de la ràdio (al voltant del 5%) pertany a subvencions que atorga l'Ajuntament de Barcelona (Germà Bustamante, 2015). Cap dels participants d'Ona de Sants-Monjuïc cobra per les tasques que realitza.

- L'Associació d'Amics Rubinencs de la Radiocomunicació és la què afronta les despeses de Radar FM. L'emissora no emet publicitat ni rep cap subvenció. Tots els treballadors de Radar FM són voluntaris (Eduard Figueras, 2015).
- Ràdio 90 es finança a través de les quotes que paguen els socis, tot i que si una persona té pocs recursos econòmics pot col·laborar al projecte sense contribuir econòmicament. També, en ocasions, Ràdio 90 rep aportacions voluntàries de persones alienes a l'emissora. Tots els qui participen a la ràdio ho fan de forma voluntària. (Xavier Baca, 2015).
- Radio Línea IV es finança a partir d'una subvenció de 600€ que atorga cada any la Generalitat. "L'hem demanat cada any i, de moment, ens la concedeixen" (Victòria, 2015). Aquesta quantitat els serveix per pagar els equipaments i cobrir les despeses bàsiques de manteniment. Cap dels integrants de la ràdio rep una retribució econòmica, però tampoc han d'abonar una quota ni col·laborar amb diners propis. Radio Línea IV també busca altres fonts de finançament a través del marxandatge i la venda samarretes, i amb una barra que munta a les festes majors del barri (La Prosperitat, Barcelona).
- L'Ateneu Llibertari del Berguedà es fa càrrec de les despeses de Ràdio Pinsania. Els fons provenen, d'una banda, de les aportacions lliures i voluntàries dels particulars, d'altra banda, d'activitats regulars i extraordinàries organitzades per l'ateneu (una barra a les festes majors de Berga o àpats solidaris, entre d'altres). Anys enrere, eren els integrants de la ràdio els qui abonaven una quota pel manteniment de la ràdio. Cap dels participants té retribucions econòmiques per les tasques que realitza. L'emissora tampoc rep subvencions i ofereix la possibilitat d'anunciar-se (Jordi Vall, 2015).

Actualment (2015) les emissores es troben en una situació d'estancament dins una alegalitat en la qual la regulació preveu la seva existència d'una manera molt general però no especifica la forma per esdevenir "legals"⁴³. Luis Segarra (2015) diu que és molt difícil que s'acabi de reglamentar d'una forma eficaç l'existència de les ràdios comunitàries, a causa de les següents circumstàncies:

- a) Si s'arribés a regularitzar del tot la situació de les ràdios comunitàries s'hauria de destinar un marge, per petit que fos, a aquestes emissores dins el dial, i moltes de les existents haurien de canviar de freqüència. I el dial està molt saturat.
- b) Les freqüències que s'hauria de moure (amb els inconvenients tècnics, econòmics i de "despistament" de l'audiència que aquest fet suposaria) estan a mans de grans emissores.
- c) Les grans emissores sempre formen part de grups multimèdia (premsa, ràdio i televisió) i a la classe política, que és l'encarregada de legislar, "no li convé molestar-los"⁴⁴.

En general, les ràdios no es troben incòmodes en una situació d'al·legalitat, tot i que n'hi ha algunes - Boca Ràdio, Can 10 FM, Ona de Sants-Montjuïc i Radar FM - que han expressat el desig de que es produeixi un canvi a les polítiques de comunicació per poder optar a obtenir una llicència d'emissió (David Navarro, Juanjo Colmena, Germà Bustamante i Eduard Figueras, 2015).

- El coordinador de Boca Ràdio, David Navarro (2015), explica que mai han tingut cap problema pel fet de no estar legalitzats, i que existeix un "pacte implícit" amb l'Administració a l'hora d'emetre, degut al paper social de l'emissora. La posició que té Boca Ràdio respecte al marc regulador vigent és que l'Administració hauria de procurar una part del dial per als mitjans de comunicació no lucratiu. "Sí que ens agradaria obtenir una llicència d'emissió, però no hem fet cap pas perquè l'Administració tampoc no n'ha fet cap" (David Navarro, 2015).
- Segons explica Juanjo Colmena (2015), Can10 FM està a l'espera que es produeixi un canvi de legislació. "Ens deixen emetre perquè no fem mal a ningú, però volem que se'ns recolzi institucionalment i que se'ns concedeixi una llicència d'emissió" (Juanjo Colmena, 2015). Can10 FM no ha tingut mai cap problema pel fet d'emetre sense llicència al dial 90.8 fm de Sabadell.

---

⁴³ Veure apartat "Marc teòric".

⁴⁴ Luis Segarra (2015) afegeix que intentar legislar el sector de les ràdios comunitàries "encara és més difícil en un any electoral" com el 2015, en el qual hi ha convocades eleccions municipals, autonòmiques i generals a l'estat espanyol.

- Nacho Martín (2015), de Contrabanda FM explica que a les assemblees de la ràdio s'ha parlat molt de si els agradaria optar a tenir una llicència d'emissió en el cas que s'arribés a concretar la forma per poder fer-ho, i que no ho tenen clar. "És un debat que tenim pendent. (...) Dins les ràdios no lucratives hi som nosaltres, però també les ràdios religioses, les musicals, etc. Al final, la situació està congelada, i fins que no arribi el moment tampoc no prendrem cap decisió" (Nacho Martín, 2015). L'emissora tampoc ha tingut mai cap problema legal pel fet d'emetre en una situació d'irregularitat.
- A Ona de Sants-Montjuïc els agradaria optar a obtenir una llicència d'emissió en el cas que l'Administració oferís la possibilitat real. El director, Germà Bustamante (2015), diu que "seria la situació idònia". Tanmateix, recalca: "Som al·legals, no il·legals"⁴⁵, però reclama que les administracions haurien de dur a terme polítiques per regularitzar la situació de les ràdios que operen sense llicència i "solucionar l'amalgama de ràdios pirates". Ona de Sant-Montjuïc va viure una situació de conflicte als anys 90, quan una emissora que tampoc tenia llicència d'emissió els va trepitjar la freqüència amb un senyal més potent, i van haver de buscar un altre dial on instal·lar-se.
- En la línia de Boca Ràdio i Ona de Sants-Montjuïc, Radar FM també parla d'una situació d'alegalitat, i expressa el desig de que en un futur es pugui optar a l'obtenció d'una llicència d'emissió. "No ens plantejem un canvi de legislació perquè creiem que hi ha interessos que ho impeixen. Però ens agradaria obtenir una llicència, ja que ens permetria fer més coses i millorar" (Eduard Figueras, 2015).
- Ràdio 90 està còmoda sense una regulació específica. L'emissora, amb més de 25 anys d'història, prefereix quedar-se com està, per evitar entrebancs futurs. "Tenir llicència, d'entrada, no ens beneficia en res; podria ser més contraproduent i tot. Si es regula el sector, l'Administració pot obrir un concurs per a l'adjudicació d'una freqüència on es presentin un seguit d'emissores que sorgeixin de cop, i que no ens l'atorguin" (Xavier Baca, 2015). Baca (2015) explica que Ràdio 90

---

⁴⁵ Luís Segarra (2015) explica que la gran majoria de les ràdios comunitàries no es defineixen com a il·legals, sinó com a al·legals, tot i que la situació jurídica és, en realitat, d'il·legalitat. "El que percebo és que [les ràdios comunitàries] només es mouen quan hi ha una onada de tancaments i multes; llavors els hi entren les presses per organitzar-se i fer-se fortes. Generalment amb poc èxit. Tècnicament són il·legals i, davant un jutge, ho saben. Des dels anys 80 l'Administració utilitza als plets una i altra vegada un argument repetit: '[les ràdios] interfereixen a les comunicacions aèries'. I un jutge, que no té la obligació de conèixer les lleis físiques que condicionen la propagació de les ones de ràdio, no s'arrisca a que per una decisió seva es pugui produir un accident aeri; davant el dubte, el tancament." Luís Segarra (2015). Entrevista realitzada via correu electrònic en motiu d'aquest treball de recerca, el 29 d'abril de 2015.

sempre intenta respectar els interessos de la resta de mitjans de comunicació de la zona (per exemple, no inclouen publicitat perquè no volen trepitjar els possibles acords comercials de la resta de mitjans públics i privats amb els anunciants de la comarca), i el fet de no estar a l'Àrea Metropolitana ajuda a tenir menys incidències i a saturar menys el dial. Així i tot, Ràdio 90 ha hagut de canviar dues vegades de freqüència. Quan va començar a emetre ho feia al 101.6 fm, fins que l'emissora autonòmica Catalunya Informació es va posicionar al 101.7 fm; al comprovar que hi havia interferències, es va passar a emetre des del 101.3 on, més tard, Ràdio TeleTaxi s'hi va instal·lar. Finalment, Ràdio 90 es va traslladar al 104.1, des d'on emet actualment (Xavier Baca, 2015).

- Per a Radio Línea IV, el procés de regulació de les ràdios no lucratives només pot anar lligat a escoltar la veu de les pròpies emissores, fer-les partícips del procés, ja que en són el principal actor. Explica Victòria (2015) que “el principal problema és que no s’han tingut en compte les necessitats reals [de les emissores]”. Per exemple, diu que a Radio Línea IV no estan d’acord amb el fet que es fixi el marge d’explotació en un màxim de 50.000€ anuals per a les emissores sense ànim de lucre⁴⁶, ja que és un marge massa ampli i pot excloure les ràdios amb menys pressupost⁴⁷. Alhora, des de Radio Línea IV es té “por” que les condicions que s’estableixin per part de l’Administració per poder regularitzar la seva situació siguin inabastables (per exemple, haver de pagar per l’obtenció de la llicència d’emissió), o que institucions com SGAE els puguin reclamar diners⁴⁸. A Radio Línea IV no han tingut mai cap problema pel fet de actuar fora de la legalitat, i és per això que ja se senten còmodes en aquest estat (Victòria, 2015).
- Jordi Vall (2015) diu que s’haurien de regular els espais comunicatius del tercer sector de l’audiovisual⁴⁹, però que a Ràdio Pinsania “no volem ser legals o, més ben dit, no ho necessitem (...) només volem que ens deixin en pau”. Si es pogués optar a regularitzar la situació, no ho farien. En general, no han tingut problemes pel fet de no tenir llicència, a excepció de l’any 2008, quan l'emissora Com Ràdio els va enviar una queixa per trepitjar-li la freqüència. En aquell moment, Ràdio Pinsania va modificar la posició al dial, passant del 90.7 al 90.6 de l’fm. Jordi Vall (2015)

---

⁴⁶ LGCA (2010) BOE-A-2010-5292, art. 32, ap.6

⁴⁷ El pressupost de Radio Línea IV és de poc més de 600€ anuals.

⁴⁸ L’any 2011 es va celebrar un judici contra Ràdio Pica. L’entitat AGEDI-AIE, similar a SGAE, li reclamava que pagués el corresponent als drets d’autor per la reproducció de música. La sentència va ser favorable a Ràdio Pica, al·legant que l'emissora no obtenia cap benefici econòmic pel fet d'utilitzar aquest material (Victòria, 2015; Macià, 2012).

⁴⁹ Veure l’apartat “Objecte d’estudi”.

assenyala que el fet d'actuar a Berga ajuda a no tenir problemes legals, ja que a la rodalia de Barcelona es mouen molts més interessos econòmics.

VI. Relació als criteris de ràdio comunitària segons l'AMARC⁵⁰

L'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC, 2010) detalla les següents característiques com a pròpies de les ràdios comunitàries:

- a) Ser un actor privat
- b) Tenir una finalitat social
- c) Estar gestionada per organitzacions socials diverses
- d) No tenir afany de lucre
- e) La comunitat participa tant en la propietat del mitjà com en la programació, operació, administració, finançament i avaluació
- f) Ser un mitjà independent de grups religiosos, partits polítics o empreses privades comercials

- Boca Ràdio és un actor privat (no pertany a l'àmbit públic) i independent de grups religiosos, polítics o comercials, que treballa des de la vessant social des d'una perspectiva local, oferint continguts amb vocació de transformació en qüestions d'immigració, identitat sexual i gènere, i fent d'altaveu de les associacions que treballen a la ciutat en favor de diversos col·lectius. L'emissora no té afany de lucre, tot i que el coordinador David Navarro és retribuït amb un sou. D'altra banda, aquest mitjà de comunicació funciona de manera assembleària; totes les decisions les prenen els socis (que alhora són els creadors de continguts i realitzadors dels programes) en conjunt. Per tant, Boca Ràdio encaixa amb la definició que fixa l'AMARC (2010) sobre les ràdios comunitàries.

- Can 10 FM és un actor privat sense ànim de lucre, independent d'empreses privades, partits polítics o grups religiosos. Va ser creada per cinc membres, que actualment gestionen l'emissora. La finalitat social de Can 10 FM és, d'una banda, la de formar a joves periodistes i aportar-los experiència al món de la ràdio, i d'altra banda, la de promoure la cultura jove de Sabadell i oferir continguts musicals per a la tercera edat i pel col·lectiu andalús del municipi vallesà. D'altra banda, però, no es pot considerar que la comunitat participi en la programació, operació, finançament, administració i avaluació del mitjà de comunicació, ja que, en aquest cas, es tracta d'un projecte personal dels cinc integrants de la ràdio. Els membres no volen obrir el control de mitjà a tercers, i prefereixen mantenir-ne íntegrament la propietat. El fet que l'emissora respongui a interessos personals i "no comunitaris"⁵¹ és el motiu pel qual aquesta emissora no pot ser considerada com a comunitària segons la definició establerta per l'AMARC (2010) al criteri e):

---

⁵⁰ Veure apartat "Objecte d'estudi"

⁵¹ La gestió del mitjà de comunicació, en el cas de Can 10 FM, no inclou totes les persones que participen a l'emissora, sinó que és un projecte personal i totes les decisions es prenen a la direcció de l'emissora (Juanjo Colmena, 2015).

“la comunitat participa tan en la propietat del mitjà com en la programació, operació, administració, finançament i avaluació”.

- El paper social de Contrabanda FM és el fet que l'emissora pretén donar veu a aquelles expressions minoritàries, o les que no poden formar part dels mitjans de comunicació tradicionals. L'emissora és privada no lucrativa i està gestionada en forma d'assemblea. No depèn de grups religiosos, partits polítics o empreses privades. Ràdio Contrabanda respon a tots els criteris establerts, per tant, és una ràdio comunitària.
- Ona de Sants-Montjuïc és un actor privat sense afany de lucre que està gestionat en la seva totalitat per un conjunt de persones que formen part de l'Ateneu Popular de Sants. La finalitat social d'aquesta emissora és donar veu al districte de Sants-Montjuïc, i posar un mitjà de comunicació a l'abast d'aquells que volen expressar-se a través de la ràdio, així com per a la població local, com a ràdio de proximitat. Ona de Sants-Montjuïc encaixa amb la definició de d'AMARC (2010).
- Radar FM és una entitat privada, no té afany de lucre i està gestionada per l'Associació d'Amics Rubinencs de la Radiocomunicació. La finalitat social d'aquesta emissora és la de donar veu als joves de Rubí i dels voltants, i apostar per la cultura de proximitat, especialment pel que fa a l'àmbit musical. Alhora, és un mitjà de comunicació aliè a partits polítics, grups religiosos o empreses privades. Radar FM, per tant, també es pot considerar una ràdio comunitària segons els criteris.
- Ràdio 90 és emissora privada i no lucrativa. Està gestionada per l'Associació per la Difusió de la Música i la Literatura d'Olot i la Garrotxa (ADIMLOG). No depèn de grups religiosos, partits polítics ni empreses privades. Malgrat oferir una programació que consta de continguts socioculturals, no té una finalitat social, tal i com senyalen els propis membres de l'emissora⁵². Així mateix, l'entitat no treballa en favor d'un benefici comunitari, sinó com a projecte que té com a objectiu la ràdio en sí mateixa (Xavier Baca, 2015). Malgrat que els treballadors de la ràdio siguin socis, el control real del mitjà quant a programació, operació, administració, finançament i avaluació recau en el consell de direcció. És per aquest motiu que no respon al criteri e) d'AMARC (2010) i no pot catalogar-se com a ràdio comunitària.
- Radio Línea IV és un actor privat sense finalitats lucratives que no depèn d'empreses, grups religiosos o partits polítics. La programació, operació, administració, finançament i avaluació de

---

⁵² Veure apartat “III. Participació”

l'emissora és a mans del Casal Jove de La Prosperitat, integrat per un grup de joves d'aquest barri, al districte de Nou Barris (Barcelona). El paper de Radio Línea IV és molt semblant al de Ràdio Contrabanda: treballar per la llibertat d'expressió, fora dels mitjans de comunicació dominants. Radio Línea IV també es correspon a la definició d'AMARC (2010) i es pot considerar com a ràdio comunitària.

- Ràdio Pinsania és una entitat privada i que no té afany de lucre. És un projecte amb voluntat de transformació social, gestionat des de l'Ateneu Llibertari del Berguedà, un espai assembleari on tots els membres hi tenen el mateix pes. Alhora, Ràdio Pinsania és independent de grups religiosos, partits polítics i empreses privades. L'emissora es pot considerar una ràdio comunitària segons els criteris establerts.

Conclusions

Aquesta recerca descriu la situació al període 2014-2015 de les ràdios comunitàries a Catalunya. Les emissores analitzades han estat Boca Ràdio, Can 10 FM, Ona de Sants-Monjuïc, Radar FM, Ràdio 90, Contrabanda FM, Radio Línea IV i Ràdio Pinsania. Els resultats mostren una gran varietat de propostes comunicatives, potenciada per la falta de legislació real i, per tant, sense que hi pugui haver unificació de criteris.

En general, el mapa de les ràdios comunitàries catalanes està concentrat a la província de Barcelona, específicament prop de l'Àrea Metropolitana (a la ciutat de Barcelona i a municipis com Sabadell o Rubí). Tan sols una de les emissores - Ràdio 90, que emet des d'Olot, Girona - no pertany a la província de Barcelona. Quant a la gestió, organització i coordinació del mitjà de comunicació, Boca Ràdio, Can 10 FM, Ona de Sants-Monjuïc, Radar FM i Ràdio 90 tenen un coordinador, director o membre amb responsabilitat, tot i que amb menor o major grau de control en cada cas; en canvi, a Contrabanda FM, Radio Línea IV i Ràdio Pinsania totes les decisions es prenen de forma transversal a través d'un procés assembleari.

En l'àmbit del finançament, cal destacar la dificultat que suposa, en molts casos, la realització d'un projecte de ràdio sense afany de lucre, especialment quant al manteniment, a causa dels pocs recursos tècnics i monetaris dels que disposa la comunitat impulsora de l'emissora. En gairebé tots els casos, (a l'única excepció de Boca Ràdio, en la qual el seu coordinador, David Navarro, rep un sou) els participants de la ràdio són voluntaris, i sovint han de col·laborar econòmicament (a la majoria d'emissores aquesta aportació es realitza a través d'una quota periòdica d'associat) per assegurar-ne la viabilitat i la continuació⁵³. En línies generals, les ràdios han de buscar vies pròpies de finançament ja que no acostumen a tenir ingressos en publicitat i, si reben subvencions per part de l'Administració, aquestes només cobreixen un petit percentatge de les despeses totals⁵⁴. Les alternatives acostumen a ser la organització d'actes de recollida de fons, com ara àpats, festes o paneres solidàries, participació a les festes majors locals organitzant tallers o muntant una barra, a través de la venda de samarretes o altres productes de marxandatge, ... En re-

---

⁵³ De les vuit ràdios estudiades, cinc estan finançades pels propis membres (en el cas de Boca Ràdio, Ona de Sants-Monjuïc, Ràdio 90 i Ràdio Contrabanda, tots els membres abonen una quota periòdica; a Can 10 FM, els cinc socis fundadors són els encarregats d'afrontar les despeses de l'emissora).

⁵⁴ Veure apartat "Regulació".

sum, la dedicació per part dels integrants de les emissores implica un esforç personal que van més enllà de la producció i realització radiofònica.

A partir de l'anàlisi de les ràdios catalanes s'han detectat tres tipologies en funció de la vocació de l'emissora i els objectius pels quals treballa, a més dels continguts de la seva programació.

- La primera categoria de ràdio que s'ha observat és el de les ràdios locals o de barri. Dins aquesta classificació hi ha Boca Ràdio i Ona de Sants-Montjuïc, als districtes barcelonins d'Horta-Guinardó i Sants-Montjuïc, respectivament. Les ràdios "de barri" es caracteritzen per ser de llarga trajectòria⁵⁵ i per estar lligades al moviment veïnal i associacionista d'allà on operen. Aquesta implicació i participació a la quotidianitat del món local es trasllada a l'emissora a través de la promoció de les activitats que organitzen les diverses entitats i moviments socials del barri, el districte o la ciutat, i/o creant continguts enfocats a la comunitat que representen⁵⁶.
- La segona tipologia que s'observa és la de les ràdios "polítiques". Dins aquest grup hi ha les emissores Radio Línea IV, Contrabanda FM i Ràdio Pinsania; formant part les dues primeres de la Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya⁵⁷. Aquestes emissores tenen en comú que s'auto-defineixen com a lliures, que funcionen de manera assembleària i auto-gestionada, que treballen per a la transformació social dins un posicionament crític amb el sistema⁵⁸ i que tenen una forta vinculació amb l'espai on està situada la ràdio (normalment un Casal o Ateneu).
- En tercer lloc es troben les ràdios culturals. Can 10 FM, Ràdio 90 i Radar FM pertanyerien a aquest subgrup, que es caracteritza per oferir una programació basada en la música, la literatura o altres formes d'expressió cultural o artística.

No totes les emissores que s'han estudiat poden considerar-se comunitàries. En aquest estudi s'ha utilitzat com a definició de referència la donada per l'Associació Mundial de Ràdios Comunitàries (AMARC), que estableix com a criteri el fet que la comunitat participi tant en la propietat del mitjà com en la programació, operació, administració, finançament i avaluació. En els casos de Ràdio 90 i Can 10 FM, s'ha exclòs ambdues emissores del llistat de comunitàries entenent que són projectes personals, a mans d'un col·lectiu reduït (d'unes tres/ quatre persones) amb vocació

---

⁵⁵ Ona de Sants-Montjuïc, fundada el 1985, és la ràdio comunitària catalana més antiga de les estudiades. Boca Ràdio, creada el 1994, també és una de les emissores amb més història.

⁵⁶ "La població del districte és el públic objectiu [de l'emissora]" (Germà Bustamante, 2015). Veure apartat "II. Objectius i programació de les ràdios comunitàries".

⁵⁷ Les ràdios que estan vinculades a la Coordinadora de Ràdios Lliures de Catalunya segueixen uns postulats molt semblants, lligats al Manifest de Villaverde, (1983). Veure nota 34.

⁵⁸ En general, les emissores catalogades com a "lliures" i "polítiques" són properes al moviment llibertari i la ideologia anarquista.

únicament de “fer ràdio”, i no d’avançar en la transformació social o de donar veu als col·lectius minoritaris.⁵⁹

Finalment, les emissores es troben en un vuit legal, sense polítiques efectives que regulin el sector de les ràdios sense finalitats lucratives, i ocupant les freqüències que queden lliures a l’fm (cada vegada amb més concentració⁶⁰). En el context català actual (2015), l’Administració permet aquesta convivència de mitjans, situació que es demostra amb el fet que cap de les emissores ha rebut amenaces de tancament⁶¹. Tanmateix, algunes de les ràdios, com Ràdio 90 (Xavier Baca, 2015), han hagut de moure’s diverses vegades en el dial a conseqüència de conflictes amb grans mitjans de comunicació comercials, contra els quals es veuen desprotegides. Davant el marc legislatiu, el conjunt de les emissores es troba en una posició, o bé de resignació - els agradaria que es regularitzés el sector però de moment no ho veuen viable (Eduard Figueras, 2015) - o de rebuig a la intervenció de l’Administració als projectes comunitaris⁶² per por a que s’estableixin unes condicions inaccessibles en l’obtenció d’una llicència d’emissió o l’adjudicació d’una freqüència.

---

⁵⁹ Veure apartat “Objectius i programació”

⁶⁰ Luis Segarra (2015)

⁶¹ Juanto Colmena, Xavier Baca, Germà Bustamante, Eduard Figueras, Nacho Martín, Victòria, David Navarro, Jordi Vall (2015).

⁶² Jordi Vall (2015)

Bibliografia

Obres i articles de recerca

Atton, C. (2002): *Alternative Media*. London: Sage

Bassets, Lluís (1981): *De las ondas rojas a las radios libres*. Barcelona: Gustavo Gili.

Bergés Saura, L. (2012). "Spain: An Information Society Without Traditional Offline Community Media?" a *Journal of Radio & Audio Media*, vol. 19, n. 2. Taylor & Francis group.

García García, Javier (2013). "Transformaciones en el Tercer Sector: el caso de las radios comunitarias en España". En: *adComunica*. Castelló: Asociación para el Desarrollo de la Comunicación adComunica, Universidad Complutense de Madrid y Universitat Jaume I

Maristany, G i Musons, A. (2001): *Del desencant a la contrainformació: la premsa de barris a Barcelona, 1976-2001*. Barcelona : Diputació de Barcelona : Col·legi de Periodistes de Catalunya

Martínez, M.; Mayugo, C; Tamartit, A. (2012): *Comunidad y comunicación: prácticas comunicativas y medios comunitarios en Europa y América Latina*. Madrid: Fragua

Moragas i Spà, Miquel de (1988). *Espais de comunicació. Experiències i perspectives a Catalunya*. Barcelona: Edicions 62.

Bibliografia electrònica

Aísa, Manel. "Las Jornadas libertarias de 1977 y la transición libertaria 1974-1979". Recuperat el 12 d'abril de <http://manelaisa.com/>

AMARC (2013): *Anual report 2012-2013*. Recuperat el 18 de maig de 2015 de http://www2.amarc.org/sites/default/files/AnnualReport_PDF_2012_2013.pdf.

AMARC (2010). "Principios para garantizar la diversidad y el pluralismo en la radiodifusión y los servicios de comunicación audiovisual". Buenos Aires: Fundación Ford. Recuperat el 12 d'abril de 2015 de http://diversidadaudiovisual.org/wp-content/uploads/2013/04/40_Principios_diversidad_pluralismo_libro.pdf

Asociación Española de Comunicación (AEC-IC) III Congr s "I+C Investigar la comunicación"
Arantza Gutierrez Paz, Itxaso Fernandez Astobiza (2012) "Las emisoras libres, asociativas y comunitarias del País Vasco en el dial de Internet: las nuevas tecnologías al servicio de un espacio

radiofónico sin cadenas” Recuperat el 30 d'abril de 2015 a http://www.aeic2012tarragona.org/comunicacions_cd/ok/179.pdf

Barranquero, Alejandro; Sáez Baeza, Chiara (2010). Comunicación alternativa y comunicación para el cambio social democrático: sujetos y objetos invisibles en la enseñanza de las teorías de la comunicación. Congr s Internacional AEI-IC Málaga 2010. Recuperat el 5 d'abril de 2015 a <https://orecomm.net/wp-content/uploads/2010/01/AEIC-Barranquero-Saez.pdf>

Contrabanda FM (2004). Dossier 2002-2004. Barcelona: Asociación cultural Contrabanda FM. Recuperat el 12 d'abril a <http://www.contrabanda.org/wp-content/uploads/2012/09/dossier.pdf>

Coordinadora de Radios Libres (1983). "Manifiesto de definición y contenido de las radios libres" En Encuentro de Villaverde. Villaverde, Madrid: Coordinadora de Radios Libres. Recuperat el 20 de maig de 2015 <http://es.calameo.com/read/002220950787e42e893bb?authid=NWOZx-VEu2kV1>

“Declaración de Milán sobre Comunicación y Derechos Humanos” (1998) dins el VII Congr s Mundial de l'Associació Mundial de R dios Comunitàries celebrat a Mil  entre el 23 i el 29 d'agost de 1998. Recuperat el 30 de març de 2015 a <http://tesis.uson.mx/digital/tesis/docs/2962/Anexo1.pdf>

Downing, J. (2010): Nanomedios de comunicación:  Medios de comunicación comunitarios?  O de red?  O de movimientos sociales?  Qu  importancia tienen?  Y su denominación? article llegit al congr s “Medios comunitarios, movimientos sociales y redes” organitzat per la Cátedra UNESCO de Comunicació InCom-UAB en col laboraci  amb la Fundació CIDOB. Recuperat el 8 d'abril de 2015 a http://www.portalcomunicacion.com/catunesco/download/2010_DOWNING_NANOMEDIOS%20DE%20COMUNICACI D3N.pdf

Doliwa, U.; Rankovic, L.: "Time for community media in Central and Eastern Europe". Recuperat el 12 d'abril de 2015 a http://cmfe.eu/wp-content/uploads/U.DoliwaL.RankovicCEJoC_12.pdf

Fleischman, Luciana; Reguero, Núria i Sáez, Chiara (2009): "Políticas de comunicación y sustentabilidad del tercer sector de la comunicación: el caso catalán en el contexto español y europeo". Recuperat el 4 d'abril de 2015 de http://medioscomunitarios.net/barcelona/IMG/pdf/Ulepic-c09_TSC_VF2.pdf

García García, J.; Reguero, N.; Sáez, Ch. (2011) "Radios y televisiones del tercer sector de la comunicación en la historia de la legislación española:  un proceso reversible?". Recuperat el 3 d'abril de 2015 a http://www.aeic2012tarragona.org/comunicacions_cd/ok/398.pdf

Geerts, Andrés; Van Oeyen, Víctor (2001). La radio popular frente al nuevo siglo: estudio de vigencia e incidencia. Recuperat el 6 de maig de 2015 a http://omec.uab.cat/Documentos/TIC_de_senvolupament/0137.pdf

Guimerà, J. A. (2004): "La comunicació local com a escenari de la diversitat cultural: el cas de Catalunya". Paper presentat al Diàleg "Diversitat Cultural i comunicació". Fòrum Universal de les Cultures Barcelona 2004. Barcelona: Espanya. Recuperat el 5 de maig de 2015 a http://www.portalcomunicacion.com/dialeg/paper/pdf/154_guimera.pdf

Hernández Prieto, Marina (2012): Análisis comparativo de las legislaciones audiovisuales de Argentina y España. Recuperat el 14 de maig de 2015 a http://www.ae-ic.org/tarragona2012/contents/comunicacions_cd/ok/130.pdf

"Ondas Libres: Ondas de libertad" (2006, Gener 9). Recuperat el 25 de maig a www.alasbarricadas.org/noticias/node/3459

Rovira Sancho, G. (2014). Moviments socials, comunicació massiva i comunicació alternativa. Reflexions per l'anàlisi (3). La comunicació alternativa i els seus mitjans. Recuperat el 14 d'abril de 2015 a http://www.portalcomunicacion.com/monograficos_txt.asp?id=190&txt=161

Sanmartín Navarro, Julián y Reguero i Jiménez, Núria (2009): La regulación de los medios audiovisuales de proximidad ante la digitalización en España. Antecedentes y perspectivas. RLCS, Revista Latina de Comunicación Social, pàgines 437 - 443. La Laguna (Tenerife): Universidad de La Laguna, recuperat el 5 de maig de 2015 a http://www.revistalatinacs.org/09/art/36_835_45_ULE-PICC_18/Sanmartin_y_Reguero.html

Bibliografia legal

Llei 7/2010, del 31 de març, General de la Comunicació Audiovisual (BOE-A-2010-5292).

Llei 22/2005, de la Comunicació Audiovisual Catalana

Fonts personals

Colmena, Juanjo (2015). Entrevista telefònica al director de Can 10 FM el 4 de maig de 2015.

Baca, Xavier; Serrat, Àngel; Cuela, Josep; Sans, Rosa (2015) Entrevista personal grupal (en ordre d'aparició) al director, subdirector, cap de programes i membre de Ràdio 90 a l'estudi de l'emissora a Batet (Olot, Girona) el 10 de maig de 2015.

Bustamante, Germà (2015). Entrevista telefònica al director d'Ona de Sants-Montjuïc el 20 de maig de 2015.

Figueras, Eduard (2015). Entrevista telefònica al membre de Radar FM el 7 d'abril de 2015.

Martín, Nacho (2015). Entrevista personal membre de la comissió de programació de Contrabanda FM a Barcelona, el 4 d'abril de 2015.

Navarro, David (2015). Entrevista telefònica amb el coordinador de Boca Ràdio el 29 d'abril de 2015.

Segarra, Luís (2015). Entrevista per correu electrònic amb el periodista i director de *Guía de la Radio* el 29 d'abril de 2015.

Victòria⁶³ (2015). Entrevista personal a la membre de Radio Línea IV a la seu de les assemblees de la ràdio, el Casal de Joves de La Prosperitat (Barcelona), el 7 de maig de 2015.

Vall, Jordi (2015). Entrevista telefònica al membre de Ràdio Pinsania, el 15 d'abril de 2015.

---

⁶³ Veure nota 19.

Agraïments

En primer lloc cal donar les gràcies per l'atenció, la dedicació i l'afecte per part de les persones entrevistades que pertanyen les emissores estudiades (molt especialment, a l'acolliment rebut per part de l'equip de direcció de Ràdio 90) i al responsable de *Guía de la Radio* ja que, sense elles, aquest treball de recerca no hagués estat possible.

Agrair també la feina a qui ha dirigit aquest document. La seva rigorositat acadèmica, capacitat didàctica i paciència en alguns casos han permès gaudir de l'aprenentatge, del procés i del resultat final.

Finalment, mencionar totes aquelles persones que, durant el dia a dia dels darrers mesos (i sense tenir cap implicació directa amb l'estudi), han recolzat cada una de les petites passes realitzades fins l'entrega final.

Barcelona, 1 de juny de 2015.